

АЗИЯ ЕЛДЕРІНІҢ ӘЛЕМДІК НАРЫҚТАҒЫ ОРНЫ АЙҚЫНДАЛА ТҮСТІ

Президент Қасым-Жомарт Тоқаев жыл сайын Қытайдың Хайнань провинциясында өтетін Боао Азия форумының (БАФ) пленарлық сессиясының ашылу рәсіміне қатысты. Биылғы 23-ші форум «Азия және әлем: ортақ сын-қатерлер, ортақ жауапкершілік» деген тақырыпта өтті.

Қазақстан Президенті аталған форумда құрметті қонақ ретінде сөз сөйледі.

Мемлекет басшысы жиын қатысушыларына ілтипат білдіре отырып, құбылмалы геосаяси ахуал мен экономикалық қиыншылықтың салдарынан туындаған жаһандық тұрақсыздық жағдайында бұл платформа диалог пен халықаралық ынтымақтастық орталығы ретінде маңызды рөл атқаратынын атап өтті.

— Осы онжылдықтың ортасына қарай жаһандық жалпы ішкі өнімнің өсу қарқыны соңғы 30 жылда ең төменгі деңгейге түсетіні айқындала бастады. Сонымен қатар жетекші елдер арасындағы сауда қатынастарының шиеленісуі — әлі де әлемдік экономиканың алдында тұрған негізгі сын-қатерлердің бірі. Протек-

ционизм саясаты мен сауда дауларының ушығуы жаһандық жеткізу тізбегін бұзып, экономикалық өсімді тежейді, сондай-ақ инвесторлардың сеніміне селкеу түсіреді.

Жаһандық экономикаға дамудың жаңа парадигмасы керек екені анық. Бұл мәселені шеше алмасак, таяу онжылдықтағы мүмкіндіктер қолымыздан сусып кетуі

әбден ықтимал, — деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Мемлекет басшысы орнықты дамудың жаңа дәуіріне кадам басар тұста Азия елдері көш бастап тұрғанына назар аударды.

— Биыл Азия елдері әлемдік жалпы ішкі өнімнің 60 пайыз өсіміне қол жеткізеді деген болжам жасалып отыр. Дүниежүзілік сауданың 53 пайызы осы құрлықтың үлесіне тиесілі. Мұнда әлемнің ірі және қарқынды дамып келе жатқан экономикалары орналасқан. Соңғы жылдары Азияға тартылған тікелей шетелдік инвестиция көлемі едәуір ұлғайды. Сондай-ақ бұл аймақта патенттік әзірлемелердің 70 пайызына иелік ететін әлемнің жетекші технологиялық орталықтары бар. Құрлық айтарлықтай адами ресурсқа ие. Әлемдегі ірі 30 қаланың 21-і Азия құрлығында орналасқан. 2030 жылға қарай орта таптың тұтыну көлемінің өсімі 30 триллион доллар болмақ. Болжам бойынша, оның 1 триллион доллары ғана батыс экономикасына тиесілі. Осы факторлардың барлығы мұның «Азия ренессансы» екенін көрсетеді, — деді Президент.

(Жалғасы 2-бетте)

«АМАНАТ»:

ЖҰМЫЛА КӨТЕРГЕН ЖҮК ЖЕҢІЛ

«АМАНАТ» партиясының өкілдері мен «Жастар Рухы» жастар қанатының белсенділері қарғын судан зардап шеккен отандастарымызға қол ұшын созып, көмек көрсетуде.

Мәселен, партияның Ақтөбе облыстық филиалының төрағасы Ербол Данағұлов, облыстық мәслихаттағы «АМАНАТ» фракциясының мүшелері су басқан аумақтарға барып, жағдайды бақылауға алған. Партиялықтар Төтенше жағдайлар департаментінің қызметкерлерімен, әскери құрылымдармен және полиция-лермен бірге күндіз-түні жұмыла жұмыс істеп жатыр. Аманаттықтар көшелер мен аулаларын су басқан тұрғындарға көмек көрсетіп, су бұру, құм төгу, жолдарды судан тазарту жұмысына атсалысуда.

(Жалғасы 3-бетте)

ШИШАДАҒЫ ШАРАНА

6
БЕТ

ЖАҚСЫЛЫҚ ПА БЕТ БҰРУ БАҚСЫЛЫҚҚА?

12
БЕТ

Қазақстанның теңіз порттары шын мәнінде тәуелсіздіктің берік тірегіне айнала бастады. Олардың арқасында еліміз экспорт-импорт, транзит-жүк тасымалы мен логистика мәселесінде Ресейге тәуелділіктен құтылады. Бұрындары теңіз айлақтары құрлықтағы бағыттардың көлеңкесінде қалып, жете дамымады. Ел тарихында алғаш рет оларды кешенді дамытудың ортақ стратегиясы қабылданғалы тұр.

Каспий теңізі республика үшін ұшан-теңіз табыс айдынына айналды. Көлік министрлігінің мәліметінше, 2023 жылы еліміздің Ақтау және Құрық порттары арқылы 7 миллион тоннадан астам жүк тасымалданған. Яғни, 2022

жылмен салыстырғанда, бір ғана жыл ішінде үштен бірге артты. Жүктердің басым бөлігі — қазақстандық өндірушілердің Еуропаға өткізген экспорттық тауарлары.

(Жалғасы 5-бетте)

АЗИЯ ЕЛДЕРІНІҢ ӘЛЕМДІК НАРЫҚТАҒЫ ОРНЫ АЙҚЫНДАЛА ТҮСТІ

(Басы 1-бетте)

Мемлекет басшысының айтуынша, бүгінде Қазақстан мен Қытай қарым-қатынасы тиімді серіктестіктің үлгісі саналады. Еліміз Қытайдың Орталық Азиядағы негізгі сауда-экономикалық серіктесіне айналды.

— Қытайдың аймақтағы сауда-саттығы мен салған инвестициясының тең жартысы Қазақстанның үлесіне тиесілі. Былтыр Қазақстан мен Қытай арасындағы тауар айналымы 41 миллиард АҚШ долларын құрады. Бұл — тарихи рекордтық көрсеткіш. 2023 жылы елдеріміз арасындағы жүк тасымалының көлемі 22 пайызға артып, шамамен 30 миллион тоннаға жетті. Осыдан он жылдан астам уақыт бұрын ҚХР Төрағасы Си Цзиньпин Қазақстанға жасаған сапары кезінде «Бір белдеу, бір жол» ауқымды мегажобасын таныстырған болатын. Аталған жоба Шығыс пен Батыс арасындағы негізгі көпір қызметін атқарады, ал Қытайдан Еуропаға құрлық жолымен тасымалданатын жүктің 80 пайызы Қазақстан аумағы арқылы өтеді. Бұл маңызды артықшылықты біз толыққанды пайдалануға тиіспіз. Біздің өз инвестициямыз да «Бір белдеу, бір жол» бастамасымен стратегиялық тұрғыдан сабақтас әрі заманауи, мультимодальды, экологиялық тұрғыдан қауіпсіз және орнықты инфрақұрылым құруға бағытталған, — деді Президент.

Қасым-Жомарт Тоқаев өз сөзінде еліміздің жаңа экономикалық бағытына айрықша назар аударды.

— Былтыр еліміздің экономикалық өсімі 5,1 пайызды құрады. Бұл әлемдік экономиканың болжамды даму қарқынынан шамамен екі есе көп. Біз ортамерзімді перспективада экономиканың өсімін кемінде 6 пайыз деңгейінде ұстап тұруды және 2029 жылға қарай оның көлемін екі есе ұлғайтуды жоспарлап отырмыз. Осы мақсатқа қол жеткізу үшін мен жаңа экономикалық бағытты жарияладым. Бұл бастама күшті әрі қарқынды дамыған мемлекет құруға бағытталған құрылымдық реформаларды жүзеге асыруды көздейді. Қазақстандағы ашық есік саясаты, мол ресурстар және либералды нарықтық реформалар көптеген шетелдік, соның ішінде қытайлық компаниялардың да назарын аударды. Осы орайда біз азиялық серіктестерімізді экономикамызға инвестиция құюға, өзара тиімді ынтымақтастықтың жаңа бағыттарын қарастыруға шақырамыз, — деді Президент.

Қасым-Жомарт Тоқаев Азия елдері арасындағы көлік-транзит ынтымақтастығын нығайтудың стратегиялық мәні зор екеніне назар аударды.

— Қолданыстағы және жаңа көлік бағыттарын дамыту үшін барынша күш-жігер жұмсау аса маңызды. Транскаспий халықаралық көлік бағыты немесе «Орта дәліз» осы санатқа жатады. Аталған көлік бағдары Азия мен Еуропа арасындағы жеткізу тізбегінің қауіпсіздігін әлдеқайда тиімді қамтамасыз етеді. Былтыр осы бағыттағы жүк тасымалы екі есе артып, 3 миллион тоннаға жетті. Алдағы жылдары

бұл көрсеткіш 10 миллион тоннаға жетеді деген болжам жасап отырмыз. Сондай-ақ Қазақстан «Солтүстік — Оңтүстік» дәлізін дамытуда көрші елдермен ынтымақтастық орнатуға дайын, — деді Мемлекет басшысы.

Қазақстан Президенті жаһандық экономиканың орнықты өсімін қамтамасыз ету үшін технологиялық ынтымақтастықты, әсіресе жасанды интеллект саласындағы ықпалдастықты нығайту маңызды екенін жеткізді. Бұл орайда Қ.Тоқаев Қытайдың «Жасанды интеллектті басқару жөніндегі жаһандық бастамасын» қолдады. Сондай-ақ Қазақстан бірлескен инновациялық IT-жобаларды жүзеге асыру мақсатында Азияның жетекші технологиялық алпауыттарымен серіктестік орнатуға мүдделі екенін мәлімдеді.

Мемлекет басшысының айтуынша, шикізаттың аса маңызды түрлерін өндіру ынтымақтастықтың тағы бір перспективті бағыты саналады.

— Сирек кездесетін металдар көптеген технология үшін аса маңызды компонентке айналды. Олар өнеркәсіп, цифрлық технологиялар, ғарыш және қорғаныс сияқты стратегиялық салаларда мүлдем қалдық болмайтын деңгейге жету үшін қажет. Біз уран, литий, титан және басқа да сирек кездесетін элементтердің ірі кен орындарын игерудің ең тиімді тәсілдерін қолдану мақсатында халықаралық серіктестермен бірлесе жұмыс істеуді жалғастыра береміз, — деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Мемлекет басшысы сөзін қорытындылай келе, Азия өзінің экономикалық, технологиялық және мәдени артықшылықтарын пайдалану арқылы әлемнің келешек даму бағытын айқындауда шешуші рөл атқара алатынына сенім білдірді. Бұл ретте Президент Боао Азия форумы және Астана халықаралық форумы (AIF) сияқты маңызды халықаралық диалог алаңдарының практикалық перспективасы зор екенін атап өтті. Осы мүмкіндікті пайдалана отырып, Қасым-Жомарт Тоқаев БАФ қонақтарын 2024 жылдың маусым айында өтетін Астана халықаралық форумына шақырды.

Мемлекет басшысы осы сапарында БҰҰ-ның 8-ші Бас хатшысы, Боао Азия форумының төрағасы, Жаһандық жасыл даму институты (GGGI) Ассамблеясының Президенті Пан Ги Мунмен кездесуі өтті.

Қазақстан Президенті Боао форумына қатысуға шақырғаны үшін Пан Ги Мунға ризашылығын білдіріп, оның БҰҰ Бас хатшысы қызметін атқарған кезде әлемдік қауымдастыққа елеулі еңбек сіңіргенін атап өтті.

— Менің пікірімше, Сіз Біріккен Ұлттар Ұйымы тарихындағы ең үздік бас хатшылардың бірі ретінде қызмет еттіңіз. Екі жарым жыл Сіздің жетекшілігіңізбен жұмыс істеу мен үшін керемет кезең әрі зор мәртебе болды, — деді Президент.

Өз кезегінде Пан Ги Мун Қасым-Жомарт Тоқаевтың халықаралық ынтымақтастықты дамытуға елеулі үлес қосқанын айтты.

— Сіз Қазақстан Президенті ретінде өңірдегі бейбітшілік пен келісімді сақтауға, адам-

зат пен БҰҰ-ның мүмкіндіктерін кеңейтуге белсенді атсалысып келесіз. Менің ойымша, Қазақстан Шығыс пен Батыс арасындағы аса маңызды көпір рөлін атқарып отыр. Сіз Шығыс пен Батыстың ахуалын жақсы түсінесіз. Бұл ретте тәжірибеніз мол, — деді Корея дипломаты.

Кездесуде халықаралық күн тәртібіндегі өзекті мәселелер, оның ішінде БҰҰ-ның жаһандық сын-қатерлерді тиімді еңсерудегі рөлі талқыланды.

Бұдан бөлек, Мемлекет басшысы Қазақстанның халықаралық бастамаларына да тоқталды. Бас Ассамблеяның 79-шы сессиясы аясында Қазақстан Франциямен бірлесіп, One Water саммитін өткізуді жоспарлап отыр. Сонымен қатар Астанада 2026 жылы Өңірлік климаттық саммит ұйымдастырылады.

Кездесу соңында Қасым-Жомарт Тоқаев Пан Ги Мунды алдағы Астана халықаралық форумына бас спикерлердің бірі ретінде қатысуға шақырды.

Қасым-Жомарт Тоқаев Боаоға жұмыс сапары аясында Бүкілқытайлық халық өкілдері жиналысы Тұрақты комитетінің төрағасы Чжао Лэцзимен кездесуі өтті.

— Боао форумына қатысқанымға қуаныштымын. Бұл өте маңызды әрі қолдауға лайықты шара деп санаймын. Сондықтан мен арнайы келіп, форумда сөз сөйлеуге шешім қабылдадым. Осы мүмкіндікті пайдалана отырып, Төраға Си Цзиньпинге жылы лебізімді жолдағым келеді. Оның ішінде айының басында Қазақстанға жасайтын мемлекеттік сапарын асыға күтеміз. Төраға Си Цзиньпиннің дана басшылығымен қолға алынған маңызды бастамалардың бәрі толықтай жүзеге асатынына сенімдіміз. Си Цзиньпин мырзаның елдеріміз арасындағы тату көршілік, ғасырлар бойы жалғасып келе жатқан достық қатынастарды және мәңгілік әрі жан-жақты стратегиялық серіктестікті нығайтуға қосқан жеке үлесін жоғары бағалаймыз, — деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Өз кезегінде Чжао Лэцзи Қасым-Жомарт Тоқаевқа ілтипат білдіріп, қазақ-қытай қатынастары қарқынды дамып келе жатқанын атап өтті.

— Құрметті Президент Тоқаев мырза, Сізбен кезекті рет кездескеніме өте қуаныштымын. Былтыр Төраға Си Цзиньпинмен Сианьда және Бейжіңде екі рет кездестіңіз. Екіжақты қарым-қатынасты дамыту жөніндегі жана әрі ауқымды жоспар айқындалды. Қытай тарапы мемлекеттер басшылары қол жеткізген маңызды уағдаластықтарды іске асыру, саяси сенімді нығайту және стратегиялық мақсаттарға қол жеткізу жолындағы өзара ынтымақтастықты тереңдету үшін қазақстандық әріптестерімен бірлесіп жұмыс істеуге дайын, — деді Чжао Лэцзи.

Боао Азия форумының аясында Мемлекет басшысы Экономикалық ынтымақтастық және даму ұйымының (ЭЫДҰ) Бас хатшысы Матиас Корманнмен кездесуі өтті.

Қазақстан Президенті Бас хатшыға ілтипат білдіре отырып, оның Боао форумына қатысуы ЭЫДҰ-ның Азияға айрықша назар аударатынын дәлелдейді деп атап өтті.

— Бұл аймақты алып экономикалық қауымдастық деуге болады. Сондай-ақ Қазақстан осы кеңістікте, кем дегенде, өңірлік өлшемде аса маңызды рөл атқарады. Форумда сөйлеген сөзімде ЭЫДҰ-мен арадағы ынтымақтастыққа ерекше мән беретініміз жөнінде айттым. Өкілдеріміз ЭЫДҰ комитеттерінің отырыстарына тұрақты түрде қатысады. Біз ұйымның ұсыныстарын ескеруге тырысамыз. Өздеріңізге мәлім, мен Қазақстанның экономикалық саясатын ЭЫДҰ-ның жоғары стандарттарына сәйкестендіру жөнінде мақсат қойдым, — деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Матиас Корманн ұйымның Азия елдерімен, соның ішінде Қазақстанмен жан-жақты қарым-қатынасты нығайтуға бейілді екенін растады.

— Қазақстан мен ЭЫДҰ арасындағы байланыстар өте жақсы дамып келеді деп ойлаймын. Болашақта бұл қатынастарды кеңейту және нығайту үшін мол әлеует бар. Қазақстан өз саясатын ЭЫДҰ-ның стандарттары мен озық тәжірибесіне сәйкестендіруге ниетті екені қуантады. Сіздің реформаларыңыздың бағдарламаларына көмектесу және қолдау көрсету үшін бар күш-жігерімізді жұмсауға дайынбыз. Біз бүгінде алдымызда тұрған көптеген мәселені шешу мақсатында жаһандық ынтымақтастық деңгейін көтеруге мүдделіміз, — деді ЭЫДҰ басшысы.

Боао Азия форумы аясында Қасым-Жомарт Тоқаев Шанхай ынтымақтастық ұйымының Бас хатшысы Чжан Минмен кездесуі өтті. Кездесу барысында ШЫҰ жұмысын дамыту және оны одан әрі жетілдіру мәселелері жан-жақты қарастырылды. Президент Ұйымның «Көпжақты диалогты нығайту — орнықты бейбітшілік пен дамуға ұмтылу» атты Астанада өтетін алдағы саммитіне Қазақстан тарапы ерекше мән беретінін жеткізді.

— Бізге тығыз қарым-қатынаста жұмыс істеу қажет деп ойлаймын. Өйткені қазіргі геосаяси ахуалды ескерсек, алдағы Астана саммитінің маңызы өте зор. Саммит барысын және оның аясында қабылданатын шешімдер мен келіссөздерді бүкіл әлем бақылап отырады. Білуімше, Ұйымға мүше мемлекеттердің басшылары аталған жиынға түгел қатысуға ниет білдіруде. Ұйымдастырушы тарап ретінде Қазақстан саммиттің табысты өтуі үшін қолдан келген шараның бәрін жасайды, — деді Қ.Тоқаев.

Президент ҚХР-ға жұмыс сапарының екінші күні State Power Investment Corporation (SPIC) компаниясы Директорлар кеңесінің төрағасы Лю Миншэнмен кездесуі өтті. Әңгімелесу барысында энергетика саласындағы ынтымақтастықты одан әрі дамыту, соның ішінде жаңартылатын энергия көздеріне негізделген серіктестік перспективасы талқыланды.

Қасым-Жомарт Тоқаевқа China Power International Holding еншілес компаниясының Қазақстанда белсенді жұмыс істеп жатқаны жөнінде мәлімет берілді. Соңғы бес жылда Жаңатаста жел энергиясы жобасы жүзеге асырылып, Қарағандыда күн электр стансасы салынды.

Қазақстан Президенті Sany Group Co. Ltd Директорлар кеңесінің төрағасы Сян Вэньбоны қабылдады. Кездесу барысында Қасым-Жомарт Тоқаев пен Сян Вэньбо «жасыл» энергетика саласындағы бірлескен жобаларды жүзеге асыру мәселелерін талқылады. Корпорация Қазақстанда жалпы қуаты 1ГВт жел электр стансасын салу жобасын жүзеге асыруға қатысып жатыр және жаңартылатын энергия көздеріне арналған мұнара, қалақ және гондола құрастыратын зауыт салу мүмкіндігін қарастыруда.

Мемлекет басшысы Қазақстанның Sany Group Co. Ltd компаниясымен арадағы ықпалдастықты одан әрі нығайтуға мүдделі екеніне назар аударды. Атап айтқанда, елімізде арнаулы техникалар, сондай-ақ олардың қосалқы бөлшектерін шығаратын бірлескен өндірісті жолға қою перспективті саналады.

Осы ретте Қытай компаниясына Қазақстанда аймақтық R&D орталығын ашу мүмкіндігін қарастыру ұсынылды. Бұл орталық компанияның ЕАЭО нарығындағы қызметін ілгерілетуге септігін тигізеді.

Кездесу соңында Қасым-Жомарт Тоқаев Сян Вэньбоны биыл елімізде өтетін Астана халықаралық форумына қатысуға шақырды.

СУ ҮНЕМДЕУ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫН ЕНГІЗУ ҚАЖЕТ

Сенат Спикері Мәулен Әшімбаевтың төрағалығымен Түркістан қаласында Орнықты даму саласындағы ұлттық мақсаттар мен міндеттердің іске асырылуына мониторинг жүргізу жөніндегі Парламенттік комиссияның бесінші отырысы өтті. Іс-шара барысында алтыншы Орнықты даму мақсатын іске асыру аясында су ресурстарын үнемді пайдалану және санитария мәселелеріне қатысты проблемалар талқыланды. Сондай-ақ сенаторлар жергілікті жұртшылықпен кездесті.

Қазақстан үшін таза ауызсуға және сапалы санитарияға қолжетімділікті қамтамасыз ету маңызды мәселе екені белгілі. Сенат Төрағасы су сапасының нашарлауына, сумен жабдықтау және су бұру желілерінің тозуына байланысты проблемалар ерекше назар аударуды қажет ететінін айтты.

«Президент Қасым-Жомарт Тоқаев 2026 жылға дейін ауылдық елді мекендерді таза ауызсумен толық қамтамасыз ету жөнінде нақты тапсырма берді. Бұл міндетті сапалы орындау үшін бірқатар өзекті проблеманы шешу қажет. Қазір қолданыстағы көптеген су шаруашылығы нысандарында 30 жылдан 50 жылға дейін күрделі жөндеу және қалпына келтіру жұмыстары жүргізілмеген. Сондықтан ол жерлер қауіптілігі жоғары объектілер қатарында қалып отыр. Арнайы техникаларға қатысты жағдай да осындай. Олардың шамамен 50 пайызы жанартуды қажет етеді. Алайда нысандардың тозуы және соның салдарынан судың ысырап болуы мәселенің бір бөлігі ғана. Су сапасының нашарлауы да үлкен проблема екені белгілі. Бүгінде қайта пайдаланылған судың үлесі тұрғындардың жалпы көлемінің шамамен 2,5 пайызын ғана құрайды», — деді Мәулен Әшімбаев.

Отырыс барысында трансшекаралық өзендерді пайдалануды реттейтін нақты тетіктердің әлі қалыптаспағаны туралы да сөз болды. Жасалған келісімдерге және бекітілген су беру кестелеріне қарамастан, еліміздегі кейбір облыстардың тиісті су көлемін ала алмауы жиі кездесетін жағдайға айналды. Осыған орай Парламентаралық комиссияның төрағасы Орнықты даму мақсаттарына қол жеткізу үшін кешенді тәсіл мен стратегиялық жоспар қажет екенін айтып, алдағы бірлескен жұмыстың басым бағыттарын белгілеп берді.

«Жаңа Су кодексінің әзірлеу барысында негізгі мемлекеттік органдардың су ресурстарын пайдалану және қорғау саласындағы құзыреттерін қайта қарау қажет. Бұл ретте ведомствоаралық үйлестіруге баса мән берген жөн. Жоғарыда атап өткеніміздей, Мемлекет басшысының ауылдарды таза ауызсумен толық қамтамасыз ету жөніндегі тапсырмасын сапалы орындау — баршамыздың ортақ міндетіміз. Судың қолжетімділігін қамтамасыз етуді инвестициялау үшін нормативтік кедергілерді жоюға арналған шаралар қабылдаудың да маңызы зор. Оның ішінде ағынды суларды қайта пайдалану үшін заңнамалық және нор-

мативтік базаны қалыптастыру қажет. Сондай-ақ суды үнемдеуге және ауыл шаруашылығында су ресурстарын жауапты басқаруға ықпал ететін агроаэротүлік тізбегі бойынша суды пайдаланудың тиімділігін арттыру жөніндегі шараларды қолға алу керек. Суды үнемдеу, оның ысырап болуына және ластануына жол бермеу, су ресурстарын тиімді пайдалану сияқты құндылықтарды дәріптеу үшін қоғамда белсенді ақпараттық-түсіндіру жұмыстарын жүргізген жөн. Су үнемдеудің озық технологиялары мен заманауи жүйелерін енгізуге арналған шаралар кешенін де әзірлеу қажет», — деді Сенат Спикері.

Отырыстың қорытындысы бойынша Парламенттік комиссия мемлекеттік органдарға алдағы бірлескен жұмысқа қатысты бірқатар ұсыным жолдады. Мәулен Әшімбаев олардың орындалу барысы жұртшылықтың және Сенаттың Аграрлық мәселелер, табиғатты пайдалану және ауылдық аумақтарды дамыту комитетінің бақылауында болатынын атап өтті.

Түркістан облысына сапар аясында Мәулен Әшімбаев бастаған сенаторлар жергілікті мәслихат депутаттарымен және өңір жұртшылығымен де кездесті.

«Аймақта шешімін күткен мәселелер бар. Әсіресе, облыс тұрғындарын су ресурстары мен жайылым жерлерін тапшылығы алаңдатады. Бүгін Парламенттік комиссияның отырысында осы бағытқа назар аудардық. Инженерлік және энергетикалық инфрақұрылымды жаңғыртуға қатысты түйткілдер де өте өзекті. Сенат өңірлердің мүддесін қорғайтын палата ретінде мәслихаттармен байланысты одан әрі арттыру және өзекті мәселелерді шешуге ықпал ету жолындағы жұмысты жалғастыра береді», — деді Мәулен Әшімбаев.

Сонымен бірге Мәулен Әшімбаев өңірдің белсенді жастарымен кездесті. Ол өз сөзінде мемлекет тарапынан жастарды қолдауға арналған шаралар туралы айтты және ұлтымыздың жаңа келбетін айқындайтын құндылықтарға назар аударды. Сондай-ақ жүргізіліп жатқан саяси және экономикалық реформаларды қоғамдағы іргелі әлеуметтік-мәдени өзгерістермен үйлестірудің маңызы зор екенін айтты.

Сапар кезінде Парламент делегациясы өңірдегі су тапшылығы мәселесін шешу жолында маңызы зор «Оранғай» су тазалау стансасына барып, нысанның жұмысымен танысты.

«МЕМЛЕКЕТТІК САТЫП АЛУ ТУРАЛЫ» ЗАҢ ЖОБАСЫН ҚАРАЙДЫ

Мәжіліс Спикері Ерлан Қошановтың төрағалығымен бюро отырысы өтіп, алдағы жалпы отырыстың күн тәртібі нақтыланды.

Бірінші оқылымда депутаттардың қарауына Мемлекет басшысының 2022 жылғы 1 қыркүйектегі тапсырмасы бойынша әзірленген «Мемлекеттік сатып алу туралы» үкіметтік заң жобасын қарау ұсынылады.

Жаңа заң жобасында мердігерлерге, әсіресе құрылысқа байланысты жұмыстар бойынша қоғамдық мониторинг енгізу көзделген. Осыған орай мемлекеттік сатып алу веб-порталында олардың орындалуы жөніндегі есептерді растай отырып (оның ішінде фото-, бейнетіркеуді пайдалану), жұмыстарды орындау кестелерін жалпы қолжетімді етіп орналастыру, сондай-ақ қоғамдық бақылау субъектілерінің мемлекеттік сатып алу шарттарының орындалуы бойынша мониторингті жүзеге асыруы ұсынылады.

Отандық өндірушілерді қолдау мақсатымен сатып алу шағын және орта кәсіпкерлік субь-

ектілері арасында жүзеге асырылатын тауарлардың, жұмыстардың, көрсетілетін қызметтердің тізбесін енгізу ұсынылады. Бұдан басқа, ақпараттық жүйелердің деректері мен мәліметтері негізінде веб-портал қалыптастыратын әлеуетті өнім берушілердің рейтингі енгізіледі. Сондай-ақ мемлекеттік сатып алуды жүзеге асыру мерзімін 2 айдан 1 айға дейін қысқарту, бір көзден алу тәсілімен сатып алу үшін негіздер санын онтайландыру көзделеді.

Жалпы отырыстың күн тәртібінің жобасына бірінші оқылымда Үкімет әзірлеген «Жылу энергетикасы туралы» және оған ілесіп түзетулері бар заң жобалар енгізілді. Олар жылу энергетикасы саласын реттеу және оның сенімді және үздіксіз жұмыс істеуін қамтамасыз ету үшін экономикалық және құқықтық негіздерді белгілейді. Бағаларды (тарифтерді), жылу энергиясы мен жылу тасымалдағыштарды міндетті есепке алу жөніндегі нормаларды, сондай-ақ энергия үнемдеуге және энергия тиімділігін арттыруға қойылатын талаптарды мемлекеттік реттеу енгізіледі.

«AMANAT»: ЖҰМЫЛА КӨТЕРГЕН ЖҮК ЖЕҢІЛ

(Басы 1-бетте)

Ербол Данағұлов облыс орталығындағы жағдаймен танысып, кейін Қобда ауданына барды.

«Қар мен мұздың күрт еруі және жаңбыр елді мекендердегі жағдайды қиындатты. Қазір ағыс бағытын бұру, бөгеу жұмысы жүргізілуде», — деді Ербол Данағұлов.

Ал Қостанай облысында «Жастар Рухы» жастар қанатының белсенділері Арқалық қаласының аумағында су тасқынынан зардап шеккен елді мекендерге барып, бірнеше күн қатарынан көмек көрсетуде.

Олар жергілікті атқарушы органдармен және төтенше жағдайлар қызметімен бірлесіп, тұрғындарды қауіпсіз аумаққа жеткізуге, эвакуацияланған адамдарға уақытша баспана тауып беруге, қажетті тұрмыстық заттармен қамтамасыз етуге жәрдемдесуде. Бұған қоса, «Жастар Рухының» волонтерлері гуманитарлық көмек жеткізуге де күш салып жатыр. Еріктілер азық-түлік, су, дәрі-дәрмек және басқа да қажетті заттарды жинап, кейін зардап шеккендерге таратады.

Батыс Қазақстан облысында «AMANAT»-тың бастауыш партия ұйымдарының төрағалары мен мүшелері, партия белсенділері Орал қаласында, Бөйтерек, Тасқала, Теректі, Қаратөбе аудандарында су тасқынынан жапа шеккен тұрғындарға көмек көрсетуде. «Жастар Рухының» белсенділері тәулік бойы кезекшілікте жүрген Төтенше жағдайлар департаменті қызметкерлеріне ыстық тамақ үлестірді. Сонымен қатар зардап шеккен тұрғындарға көмек көрсету мақсатында партияластар гуманитарлық көмек жинауда. Бұған қоса, облыстық, қалалық мәслихат депутаттары партияның өңірлік филиалы жанынан ашылған есепшотқа материалдық көмек ретінде қаражат аударып жатыр. Гуманитарлық көмектің алғашқы легі

Қаратөбе ауданына жол тартты. Бұл көмек төтенше жағдай режимі жарияланған барлық ауданға жеткізіледі.

Абай облысында партияның өңірлік филиалының, аумақтар филиалдарының төрағалары мен атқарушы хатшылары, партиялық бақылау комиссиясының мүшелері, облыстық, аудандық мәслихаттағы депутаттық фракция мүшелері, «Жастар Рухының» еріктілері су басқан аумақтарда атқарылып жатқан жұмыстарға белсенді араласуда.

Айта кетейік, аймақтағы бірнеше аудан мен Семей қаласы маңында айдындардағы су деңгейі көтеріліп, соның салдарынан көпірлер мен жолдарды, аулаларды су басты. Партиялықтар ТЖД мен ПД қызметкерлерімен, әскери құрылымдармен, жергілікті атқарушы орган өкілдерімен бірге тәулік бойы кезекшілік атқаруда. Олар қаптарды инертті материалдармен толтырып, бөгет қойып жүр. Су басқан жол мен көше, тұрғын үй тұсынан арық қазу, су бұру, су сорғызу, құм төсеу, бөгет қою жұмысы жүріп жатыр.

Берік БЕК

Биыл су тасқыны қатты боп тұр. Соңғы жылдары мұндай табиғи апат елімізде болмаған шығар. Соның ішінде ең қауіптісі елді мекендерге кіріп, үйлер мен қора-қопсыны басып қалып тұрған қызыл су болып отыр. Республика бойынша ауқымды құтқару жұмыстары жүргізілуде. Бірнеше елді мекенде төтенше жағдай жарияланған. Кейбір аудан мен ауыл әкімдеріне сөгіс берілуде. Шығын болып жатқан мал-мүлік бар болар. Дегенмен Абай облысында жоғалып кеткен үш адам әлі табылмай жатыр.

Нұрлан ҚОСАЙ

ОН БІР ОБЛЫСТЫ СУ БАСТЫ

Тасқын су осы аптадан басталды. Содан бері он бір облыста тұрғындардан маза қашты. Олар — Ақтөбе, Қостанай, Абай, Батыс Қазақстан, Шығыс Қазақстан, Ұлытау, Ақмола, Қарағанды, Атырау, Солтүстік Қазақстан, Түркістан облыстары. Өңірлердің ретін ондағы жағдайдың күрделілігіне қарай келтіріп отырмыз. Сонымен республика бойынша ахуалды елестету үшін цифрларға кезек берелік.

«Су тасқыны кезеңі басталғалы бері Түркістан, Ақтөбе, Қостанай, Батыс Қазақстан, Ұлытау, Абай, Ақмола облыстарында 4 694 адам, оның ішінде 1 682 бала құтқарылды және эвакуацияланды. ТЖМ және әкімдіктердің күшімен 2,3 млн текше метрден астам еріген су сорылды, 162 мыңнан астам құм толы қап және 31 587 тонна инертті материал төселді. Авариялық-құтқару жұмыстарына 6 349 адам, 2 192 техника, 689 су айдау құралы және 55 жүзу құралы, ТЖМ, Қорғаныс министрлігі, ІІМ, ҰҚК, ҰҰ, жергілікті атқарушы органдардың 12 әуекемесі жұмылдырылды. «Жедел желі» телефондарына 392 қоңырау келіп түсті, еліміздің 12 өңірінде республикалық және облыстық жедел штабтар жұмыс істеуде. Еліміздің 7 өңірінде 435 жеке тұрғын үй мен 329 аула аумағы, сондай-ақ Ақтөбе облысында 75 саяжай үйі мен 9 ғимарат, көпқабатты тұрғын үйлердің 12 ауласы, Ақмола облысында балабақша мен ТЖ ауруханасы су астында қалып отыр. 18 автожолды су шайды, оның ішінде 4 көпір және 14 жол төсемі бар. 26 елді мекенде көлік қатынасы жоқ», — делінген ТЖМ таратқан хабарламада.

«ҚазАвтоЖол» ҰК-ның хабарлауынша, 29 наурыз күнгі мәлімет бойынша Абай облысында Қарағанды-Аягөз-Тарбағатай-Боғаз тасжолы жабық. Қарағанды облысында Қызылорда-Павлодар тасжолының Красная поляна-Құлайғыр ауылдары арасындағы бөлігінде қозғалыс тоқтатылған. Қостанай және Ақтөбе облыстарында Қарабұтақ-Комсомольское-Денисовка-Рудный-Қостанай тасжолы, Ақтөбе облысының өзінде Қандыағаш-Ембі-Шалқар-Ырғыз жолының Қандыағаш-Ембі бөлігі жабылған. Ал БҚО мен Ақтөбе облыстары арасында Самара-Шымкент тасжолының Жымпиты кенті мен Ақтөбе облысымен, Қарабұтақ ауылы мен Қызылорда облысымен арадағы трасса жабық.

ЖОҒАЛҒАН ҮШ АДАМ ТАБЫЛМАЙ ЖАТЫР

Аягөз ауданында өзеннен кешіп өтіп бара жатқанда суға ағып кеткен үш адамды іздеу жұмыстары жалғасуда. Олардың алғашқысы — 23 наурызда Аягөз өзенінен өтпек болғанда аттан суға құлап кеткен 46 жастағы ер адам. Сондай-ақ 26 наурызда Қарағаш ауылының азаматтары МТЗ-82 маркалы тракторымен «Шалқар» шаруашылығынан Қарағаш ауылына қарай бет алған. Трактордағы екі ер адам жолды қысқарту үшін өзенді кесіп өтпек болған, алайда олар өзеннің ортасында қалып қой-

ҚҰРСАУЫНДА ҚЫЗЫЛ СУДЫҢ ҚАЛДЫ АУЫЛ...

ған. Олардың қазір нақты қайда екені белгісіз. Содан бері су көлемі көбейіп, өңірдегі ахуал күрделі боп қалып отыр. Соның ішінде Ақсуат ауданында 28 наурыздан бастап жергілікті ауқымдағы табиғи сипаттағы төтенше жағдай жарияланды. Қарғын су салдарынан жол қатынасы үзілген ауылдарды қажетті деңгейде азық-түлікпен, басқа да күнделікті тіршілікке қажетті заттармен қамту үшін тиісті сала басшыларына нақты тапсырмалар жүктелген. Аягөз өзеніне жақын орналасқан елді мекендердің тұрғындарын эвакуациялау жұмыстары жүргізілуде.

АҚТӨБЕ ҚАЛАСЫНДА ТӨТЕНШЕ ЖАҒДАЙ ЖАРИЯЛАНДЫ

Тасқын қатты болып жатқан тағы бір аймақ — Ақтөбе облысы. Мұнда Ақтөбе қаласында және екі ауданда төтенше жағдай жарияланды. Соның ішінде Шұбарқұдық ауылында су басқан 5 жеке тұрғын үйдің ішінен, 34 аула аумағынан суды сорып шығару жұмыстары жалғасуда. Қобда ауылында тұрғындар эвакуацияланған. Еріген суды бұру үшін жағалау жолағы бекемделіп, бөгетті нығайту үшін инертті материалдар төселген. Жалпы, облыс бойынша су басқан үйлер мен аула аумақтарынан 51 мыңнан астам текше метр еріген қар суы сорылып, инертті материалдар салынған 7,9 мыңнан астам қап төселіп, 543 текше метр қар шығарылды.

Ал облыс орталығында Сазды, Елек және Қарғалы өзендері тасыды. Соның салдарынан Кірпішті көпіріне жақын орналасқан бау-бақша ұжымдарын су басты. Түні бойы жүргізілген қауіпсіз жерге көшіру жұмыстарының нәтижесінде адам шығыны болған жоқ. Эвакуациялық іс-шараларға облыс әкімі Асхат Шахаровтың өзі қатысты. Ал жалпы тартылған адам саны 547 болса, оның 300-і — Ұлттық ұлан сарбаздары. Сондай-ақ құтқарушылар, полицейлер, депутаттар, жергілікті атқарушы орган өкілдері, ерікті азаматтар, волонтерлер мен жастар да атсалысты. Адамдарды тасымалдауға 80 автобус жұмылдырылды. Қаладағы алдын ала дайындалған 53 эвакуациялық пунктке 1 828 адам орналастырылды.

БҚО-ДА АХУАЛ КҮРДЕЛІ

Батыс Қазақстан облысында Қаратөбе, Теректі аудандарында төтенше жағдай жарияланды. Онда қардың күрт еріп,

жауын-шашынның көп түсуі себебінен 455 тұрғын үй, 5 жертөле, 17 әлеуметтік нысан су астында қалған. Соның ішінде Қаратөбе ауданында Жақсыбай өзені жағадан шығып, Қоржын ауылы су астында қалды. 400-дей тұрғын Қорғаныс министрлігінің 2 тікұшағымен қауіпсіз жерге көшірілді. Ал Ақсу кентінде 46 үйден 200-дей адам эвакуацияланды. Аққозы және Шалғын ауылдарында да құтқару жұмыстары жүргізілді. Ал Теректі ауданы Аңкаты ауылында 16 тұрғын үйге су кіріп, 8 аула аумағын су басқан. Сондай-ақ Сырым ауданында Өлеңті өзенінің тасуынан Өлеңті, Жымпиты, Бұлдырты ауылдарында тұрғын үйлерді су басты. 5 елді мекенде электр желісінде болған апаттан ұялы байланыс үзіліп қалған.

«АМАНАТ» партиясы БҚО филиалының «Жастар рухы» еріктілері Қаратөбе ауданы Қоржын ауылы тұрғындарына азық-түлік апарып берді, сондай-ақ облыстық және қалалық мәслихат депутаттары зардап шеккен ауылдарға материалдық көмек ұйымдастырды. Облыстық, аудандық филиал өкілдері біркүндік жалақыларын аударуда.

Облыс әкімі Нариман Төреғалиев Төтенше жағдайлар департаментінің мамандарымен бірге тікұшақпен аталған елді мекендерге барып, тұрғындарды құтқару жұмыстарына жетекшілік етті. Қорғаныс министрлігінің құтқарушылары ауыл тұрғынын тікұшақпен аудан орталығына жеткізу жұмыстарын жүргізді. БҚО-да су тасқынына қарсы жұмыстарға 953 адам, 411 техника жұмылдырылды. 25 наурыздан бастап облыс бойынша 351 мың текше метр еріген су сорылған.

ЕҢ ҚАТТЫ ЗАРДАП ШЕККЕН АЙМАҚ — ҚОСТАНАЙ

Биылғы су тасқынынан қатты зардап шеккен Қостанай облысының Амангелді және Жангелді аудандары мен Қостанай, Аркалық қалалары болды. Қос ауданда және Аркалық қаласында төтенше жағдай жарияланды. Әсіресе, Жаңақала, Екідін, Аккісі, Қызылжұлдыз ауылдары және тоғыз қыстақтың тұрғындары қатты зардап шекті. Олардың үйлері, қора-қопсысы су астында қалып, мал-мүлкі шығын болды. Жағдайдың қаншалықты күрделі болғанын Қорғаныс министрлігінің авиациясы бір түнде 140-қа жуық адамды эвакуацияла-

ғанынан-ақ аңғаруға болады. Өйткені түнде құтқару жұмыстарын жүргізуге тек Әскери-әуе күштерінің ұшқыштарына ғана рұқсат етілген. Ал жалпы барлығы екі тәулік ішінде апатты аймақтан 19 132 әскери бөлімінің көліктік-жауынгерлік тікұшақтардың экипаждары 240 адамды, оның ішінде 60-тан аса баланы құтқарған.

«Жергілікті тұрғындар апаттан аман қалу үшін үйлер мен басқа да ғимараттардың төбелерін паналады. Адамдарды бортқа көтеру оңай шаруа емес. Көптонналық тікұшақтарды ғимараттардың шатырларына мүмкіндігінше жақындату асқан шеберлікті қажет етеді. Зардап шеккендерді эвакуациялау кезінде барлық қауіпсіздік шараларын сақтау да маңызды. Көрінетін жарық бағдарларының болмауына байланысты түнде ұшу қиын. Өйткені электр қуаты барлық жерде өшіп қалған. Ұялы байланыс желісінің төмендігі де тапсырманы орындауды күрделендіре түсті. Біз бұл жағдайда адамдарды құтқарудың жалғыз жолы екенін түсініп, қолдан келгенін бәрін жасадық», — дейді экипаж командирі, подполковник Миршат Сағындықов.

2024 жылғы 29 наурызда Қостанай облысының әкімі Құмар Ақсақалов Аркалық қаласында төтенше жағдай режимі

жарияланған өңірлердегі су тасқынына қарсы іс-шаралар жөнінде жедел штаб отырысын өткізді. Облыстық штабының ақпараты бойынша, су тасқыны аймағынан 443 адам (Арқалық к. — 307 адам, Амангелді ауданы — 46 адам, Жангелді ауданы — 90 адам) эвакуацияланған. Су тасқыны кезеңінде барлығы 200 мың текше метрден астам су сорылып, 4 мыңнан астам қап төселген, 500 тоннаға жуық инертті материалдар үйілген. Табиғи апатпен күрес жұмыстарына жергілікті әкімдіктер, ТЖ, полиция, Қазвиакұтқару қызметкерлері қатарынан 900-ден астам адам жұмылдырылған. Барлығы 438 бірлік техника, оның ішінде 156 мотопомпа, 20 жүзу құралы, 4 әуекемесі тартылған.

СУ ТАСҚЫНЫМЕН КҮРЕС ЖАЛҒАСУДА

Иә, су тасқыны әлі саябырсыған жоқ. Ахуал күрделі. Босануға болмайды. Әйтсе де қиын кезең өтті. Жергілікті атқарушы билік те, ТЖМ мен ҚМ да жоғары деңгейде әрекет еткенін атай кету керек. Мәселен, жағдай ушығып тұрған Ақтөбе, Қостанай және Ақмола облыстарына Астана қаласы, Маңғыстау, Қызылорда облыстары ТЖД және 52 859, 20 982 әскери бөлімдерінен күш-құралдары көмекке келсе, Алматыдан Оралға ТЖМ-ның 28 237 әскери бөлімінің әскери қызметшілері қол ұшын берді. Ел азаматтары да шет қалған жоқ. Апат салдарын жою, құтқару жұмыстарына атсалысқанымен қоймай, қаржылай-материалдық та көмек көрсеткен олардың қатарында ерікті де, кәсіпкер де, депутат та бар. Мәселен, Қостанай облысы ҚХА-ның этнокомп-дени бірлестіктері қаржы жинап, 1 000 қап, 500 жұп қолғап, күрек пен күрек саптарын сатып алған.

Әзірге аймақтарда келтірілген материалдық шығынның мөлшері айтылған жоқ. Десе де, өңір басшылары зардап шеккендермен кездесуде мемлекет тарапынан көмек көрсетілетінін айтуда. Барлық өңірде залалды өтеу жөніндегі аудандық комиссиялар құрылып, құрамына барлық қажетті уәкілетті органдар кірген. Шығынды өтеу бағалау жүргізілгеннен кейін заңнамаға сәйкес жүзеге асырылатын болады. Шығынды жергілікті бюджет есебінен өтеу үшін зардап шеккендерден өтініштерді жедел жинау жүргізілуде. Мәселен, су тасқынынан неғұрлым көп зардап шеккен «Қызыл жұлдыз» ауылының тұрғындарынан 185 өтініш жиналған. Оларға демеушілік және қайырымдылық көмек есебінен отбасының әрбір мүшесіне 100 мың теңге, барлығы 18 500 мың теңге сомасында жедел көмек көрсету туралы шешім қабылданды.

ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫ АССАМБЛЕЯСЫНЫҢ БАСШЫЛЫҒЫМЕН КЕЗДЕСТІ

Парламентте «Бір ел – бір мүдде» депутаттық тобының мүшелері мен Қазақстан халқы Ассамблеясы өкілдерінің кездесуі өтті. Кездесуге депутаттық топтың жетекшісі – Сенаттың Әлеуметтік-мәдени даму және ғылым комитетінің төрағасы Нұртөре Жүсіп төрағалық етті.

Сенатор Нұртөре Жүсіп өз сөзінде, Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың тапсырмасы бойынша «Бір ел-бір мүдде» аланы құрылғанын және ол ұлттық бірлік пен әлеуметтік келісімді нығайтуға бағытталғанын атап өтті.

«Біздің депутаттық топ жұмысының мақсаты – еліміздің Президенті қойған міндеттерді сапалы орындау аясында сындарлы алаң қалыптастыру. Депутаттық топ құрылған күннен бастап азаматтық қоғам институттарымен әлеуметтік келісім және ұлттық бірлік, еліміздегі ұлтаралық қатынастарды үйлестіру саласында бірқатар маңызды істер атқарылды. Бірқатар кездесулер, семинарлар мен кенестер өтті. Бүгінгі шараны біздің ағымдағы жұмы-

сымыздың жалғасы деп санауға болады», – деді депутат.

Кездесу барысында Закиржан Кузиев Сенатқа Қазақстан халқы Ассамблеясынан сайланған бес депутаттың атқарған жұмыс туралы айтып берді. Ол сенатор халықпен 150-ден астам көшпелі кездесу өткізіп, 5 заңға бастамашы болғанын, оның біреуіне Президент 2023 жылдың соңында қол қойғанын хабарлады.

Шараға Қазақстан халқы Ассамблеясы төрағасының орынбасары Марат Әзілханов, Мәжіліс депутаттары, Президент әкімшілігінің, Мәдениет және ақпарат министрлігінің өкілдері, сондай-ақ Қазақстан халқы Ассамблеясы кеңесінің мүшелері қатысты.

Айхан ШӘРІП

(Басы 1-бетте)

Бүгінде ел Үкіметі келесі биік межені белгіледі. Ресейді айналып өтетін Транскаспий халықаралық көлік бағытында инфрақұрылым мен терминалдық қуаттарды жақсарту, порттарды кеңейту, жылжымалы құрамды ұлғайту, әкімшілік кедергілерді алып тастау және тасымалдаушылар үшін қолайлы жағдайлар жасау бойынша ауқымды жұмыстар жүргізіліп жатыр. Ақтау портында контейнерлік хаб құру, айлақтарды реконструкциялау, сондай-ақ жүк тиеу жабдықтарын жаңарту жұмыстары қолға алынады.

Быттыр Құрық портында Abu Dhabi Ports компаниясымен бірлескен астық терминалы іске қосылды. Сондай-ақ Каспийдің суы қашып, таяздандануына байланысты 2024-2025 жылдары Ақтау және Құрық порттарының акваторияларында теңіз түбін тереңдету жұмыстарын жүргізу жоспарланған.

Мұның бәрі 2027 жылға қарай теңіздегі порттарымыздың өткізу қабілетін жылына 10 миллион тоннаға дейін арттыруға мүмкіндік береді.

Және бұл дамудың бастауы ғана: Көлік министрі Марат Қарабаевтың айтуынша, қазірдің өзінде елімізде теңіз көлігі бойынша Ақтау және Құрық порттарының жиынтықты өткізу қуаты 21 миллион тоннаны құрайды. Порттарымыз астықты, құрғақ жүктерді тиеу және теміржол вагондары мен автокөліктегі жүктерді паромдар арқылы жөнелтуді қамтамасыз етеді. Олар арқылы мұнай да сонау Еуропаға дейін жеткізіліп жатыр.

Әзірге Қазақстанның төл сауда флоты 20 кемеден ғана тұрады. Бірақ оның бәрі Каспийде емес. Тарата айтсақ, Қара теңіз бен Жерорта теңізінде мұнай тасымалдайтын 2 танкеріміз бар, әр кемелінің тасымалдау әлеуетін – 115 мың тонна.

Нәтижесінде, Каспий теңізінде 11 танкер ғана бар. Оның екеуін быттыр «ҚазмұнайГаз» бен шетелдік инвестор «Әбу Даби Портс» бірлесіп сатып алды. Олар Каспий теңізінде қазақстандық мұнай тасымалында қолданылады. Мұның сыртында тек құрғақ жүктерді таситын 4 кеме мен 3 контейнер-тасымалдағыш қызмет етеді. Демек ел алдында Каспийдегі флотты арттыру міндеті тұр.

БӘСЕКЕЛЕСТІК ПОРТТЫҚ ӘЛЕУЕТІ ӘЗІРГЕ БАСЫМ

Таяуда ел Үкіметі «2024-2029 жылдарға арналған Құрық портын логистикалық кластер ретінде құруды қоса алғанда, Қазақстанның теңіз инфрақұрылымын дамытудың кешенді жоспарын» қабылдайды. Осылайша, карт Каспийдегі мемлекеттік Ақтау, Құрық порттары, сондай-ақ Баутино, Саржа сияқты жекеменшік порттары – әрқайсысы жеке-жеке емес, барлығы бірге, өзара үйлесімді, кешенді дамытылатын болады. Осы мақсатта аталған порттарды бір-бірімен жалғайтын теміржолдар, трассалар төселіп жатыр.

ҚАЗАҚ ПОРТТАРЫ АЗАТТЫҚТЫҢ ҰСТЫНЫНА АЙНАЛАДЫ

Атап өтер жайт, 2023 жылы Ақтау порты арқылы жаһандық нарықтарға жөнелтілетін қазақ мұнайының көлемі 2022 жылмен салыстырғанда, бірден 2 есе – 1 миллион 108 мың тоннадан быттыр 3 миллион 376 мың тоннаға өсті. Алайда бұл көрсеткішті де қазірден екі еседен астам ұлғайтуға болады. Тек танкер жетіспейді.

Ақтау, Құрық және Баутино теңіз порттарының қолданыстағы инфрақұрылымы жылына 21 миллион тонна жүк өткізуге қабілетті. Соның ішінде мұнай құю терминалының жобалық қуаты 7,5 миллион тонна шикі мұнай мен мұнай өнімдерін ауыстырып тиеуді қамтамасыз ете алады.

Бұдан бөлек порттардағы астық терминалдары – 2 миллион тонна астық өткізе алады. Сондай-ақ құрғақ жүк терминалдарының – 3,5 миллион тонна, әмбебап терминалдың – 2 миллион тонна, паром кешенінің – автомобиль және теміржол паромдарынан 6 миллион тонна жүк қабылдап, жөнелтуге мүмкіндігі жетеді.

Оларға кірме жолдардың барлық түрі бар: порттар порталдық және жылжымалы крандармен, қайта тиеу техникасымен және басқасымен техникалық жарактандырылған. Осының арқасында олар құрғақ, бас (генеральный), құйма, габаритті емес жүктердің кең номенклатурасын тиіп-түсіру жұмыстарын, сондай-ақ вагондағы жүктерді және жүк көліктерін орауды, шығаруды жүзеге асыра алады.

Бұрынғыдай емес, бүгінде қазақстандық теңіз порттары жыл бойы жұмыс істейді.

Бұған дейін порттарда қабылданатын жүк түрлері бойынша қаптаған шектеу болды. Қазір ассортимент күрт кеңейтілген көрінеді. Дәнді дақылдар, шикі мұнай және мұнай өнімдері, метал, тыңайтқыштар, химиялық өнімдер, халық кең тұтынатын тауарлар және басқалары Иран, Ресей, Әзербайжан, Түрікменстан ар

жағында Грузия мен Қара теңіз арқылы Еуропа мен Түркия бағытында шығыстан батысқа, солтүстіктен оңтүстікке және кері қарай тасылады. Соның ішінде Әзербайжан бағыты белсенді өркендеп жатыр.

Орталық Азия көлік-логистикалық серіктестік төрағасы Лариса Кислякованың айтуынша, Каспийде Қазақстанның басты бәсекелесі – Түрікменстандағы Түрікменбашы халықаралық теңіз порты (Türkmenbaşy halkara deňiz porty) саналады. Каспий бойынша көрші Ресейдің адымын санкциялар шектейді. Иран мен Әзербайжанның порттары бізге бәсекелес емес, қайта серіктес: Қазақстанды әлемдік нарықтарға шығаратын өріс.

Ал Түрікменстанның ірі портындағы инфрақұрылым да заманауи, әрі бір тонна жүк үшін алынатын тарифі де бізден арзанырақ. Әлемдік алып компанияларды бұл елдің жабықтығы үркітетін болса керек. 2023жылы Түрікменбашы порты арқылы тасылған жүк көлемі 19,7% артты, соның өзінде 2,26 миллион тоннаны ғана құрады.

Әйткенмен түрікмендердің алға озатын мүмкіндігі жеткілікті. Түрікменбашы халықаралық теңіз порты бастығының міндетін уақытша атқарушы, «Түркмен дениз деря иоллары» Теңіз және өзен қатынастары агенттігі төрағасының орынбасары Сейітқұл Байсейітовтың айтуынша, Түрікменбашы – әзірге Каспий теңізіндегі ең ірі заманауи кешен болып табылады. 150 гектардан астам аланды алып жатқан осы бір ғана теңіз айлағының әлеуеті, егер толыққанды жұмыс істеуге көшсе, қазірден жылына 17 миллион тонна жүк тасымалдауға жетеді.

АЛДА ТҮРҒАН АЛТЫ МІНДЕТ

Каспийдегі конкурентін шаң қаптырып кету, 3 порт арқылы тасымал көлемін 21 миллион тоннаға дейін жеткізу үшін Қазақстан

не істеуі керек? Көлік министрлігі мамандарының түсіндіруінше, 6 басым міндет орындалуы тиіс. Біріншісі әрі бастысы – теңіз порттары акваториясының түбін тереңдету болмақ.

Каспий суы деңгейінің төмендеуі 1998 жылдан басталды. Соның ішінде тек 3 жылда – 2019-2022 жылдары теңіз деңгейі 72 сантиметрге құлдыраған. Таязданған теңіздің әр тұсында ат төбеліндей қайраңдар пайда болған, байқамаса, оларда кемелер қайраңдап қалуы мүмкін. Ең қиыны, порттарда кемелер мен танкерлер өз қуаттының 70-80 пайызы көлемінде ғана жүк тиеуге мәжбүр. Әйтпесе түбі теңіз табанына шөгеді.

Осыған байланысты теңіз порттарының акваториясын және жақындау каналдарының түбін тереңдету жұмыстарын жүргізу жұмыстары басталды. Экологтер мұның Каспий теңізінің фаунасы мен флорасына үлкен залал келтіруі мүмкін екенін айтып, дабыл қағып жүр. Олардың да орынды ақыл-кеңестері ескерілгені маңызды.

Көлік министрлігінің дерегіне, Құрық портының акваториясын батиметриялық зерттеу жұмыстары быттырғы желтоқсанда жүзеге асырылды. Тереңдету жұмыстары 2024 жылдың шілде айында негізінен аяқталады. Бұл жұмысқа еуропалық ірі Jan De Nul компаниясының техникасы жұмылдырылды.

Екінші міндет – терминалдық қуаттарды дамыту және олардың негізінде бонд аймақтарын құру. Үшіншіден, порттарға баратын теміржол инфрақұрылымын дамыту қажет. «Достық – Мойынты» теміржол учаскесінің екінші жолдары төселеді. Ақтау және Құрық порттарына жүктерді автомобильмен жеткізу уақытын қысқарту үшін ұзындығы 515 шақырым болатын республикалық маңызы бар «Шалқар – Бейнеу» автожолын салу жоспарланған.

Төртіншіден, көлік дәліздерін цифрландыру керек. Бесіншіден, сауда флотының – кемелер мен танкерлердің санын арттыру міндеті тұр. Және алтыншыдан, навигациялық қауіпсіздікті қамтамасыз етуге тиіс.

Сонымен қатар тасымалдау процесін жеделдету үшін қазақстандық KTZ Express АҚ, әзербайжандық Алят теңіз порты мен «АМТП» ұлттық компаниясы арасында алдын ала ақпараттандыру бөлігінде интеграциялану жолға қойылды. Ұқсас жұмыс «Грузин темір жолы» АҚ-мен де жүргізіліп жатыр. Осының арқасында Каспий порттары арқылы аттанатын жүктердің Әзербайжан мен Грузия аумағынан Еуропаға, Түркияға жеткізілуі жеделдеуі тиіс.

Тілегүл ЕСДӘУЛЕТ

South China Morning Post басылымының мәліметінше, қазір қытайлық ғалымдар жануарлар эмбриондарын өсіруді сынап жатыр. Олар өздері жасап шығарған in vitro жүйесінде (құнарлы қоректік заттар толтырылған ыдыс — ред.) тышқандардың ұрығын өсіреді. Жасанды интеллект негізіндегі робот күтуші бүкіл процесті, яғни эмбрионға қажетті ауа мен қоректің жеткілікті болуын бақылай отырып, ұрықтың даму процесінің морфологиялық сипаттамаларын тіркеп, бағалайды.

Ал адам эмбрионына келер болсақ, қазір репродуктивті медицинада экстракорпоральді ұрықтандыру (ЭКО) арқылы «сынауықтан» дүниеге сәби әкелу тәжірибесі бар. Дүниежүзінде ЭКО жолымен құрсаққа біткен алғашқы нәресте 1978 жылы дүниеге келсе, біздің елімізде тұңғыш «құтыдағы бала» 1996 жылы дүниеге есігін ашты. Елімізге танымал репродуктолог-эмбриолог, ғалым Салтанат Байқошқарованың айтуынша, ЭКО арқылы жасанды жолмен бала сүю — ол өзінің ұрығымен жетілген, өзінің жатырынан шығатын баланы дүниеге алып келу.

«Бұл процесс жасанды жолмен ұрықтандыру деп аталғанымен, 95-98 пайыз жағдайда бала ананың өз жатырынан шығады. Бірақ бірнеше тәулік қана, көп болса алты тәулік эмбрион ананың ағзасынан бөлек дамиды. Одан кейін анасының жатырына салып береді. Ол ешқандай да жасанды бала емес, табиғи бала», — дейді Салтанат Байқошқарова.

Яғни, ғалымдар адам эмбрионын жасанды ортада өсіру туралы әзірге ештеңе айтпайды. Қазір халықаралық құқық бойынша «сынауықта» ұрықтандыруға 14 күннен асып кетсе, адам эмбрионына тәжірибе жасауға тыйым салынған. Демек бүгінде бүкіләлемдік медицина адамды 9 ай 9 күн бойы құтыда ұрықтандыруға рұқсат бермейді. Ал репродуктолог-эмбриолог маманның айтуынша, ұрық «құтыда» 5-6 күн жетіліп, кейін анасының жатырына салынуы керек. Мұндай әдіспен елімізде 25 мыңнан астам нәресте жарық дүниеге есігін ашқан. Ал Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының дерегінше, бүкіл әлемде «құтыдан шыққан» 10 миллионнан астам адам жер бағып жүр. Қоғам алғашында ЭКО-ға үрке қарады. Жасанды ұрықтандыру арқылы дүниеге келген бала келешекте ұрпақ сүйе ала ма

Шишадағы

Қытай ғалымдары жасанды жатыр және эмбрион дайындау өндірісін іске қосты. Эмбрионның жетілуіне ыңғайлы контейнер болашақта роботтың жасанды жатыры ретінде адамдардың қатысуынсыз дүниеге бала әкелуі мүмкін.

деген де сұрақтар болды. Дегенмен елімізде жасанды ұрықтандыру арқылы 1997 жылы дүниеге келген қыз бала 2019 жылы 22 жасында табиғи жолмен ұл бала босанды.

ҚЫТАЙДАҒЫ «БАЛА ӨНДІРІСІНІҢ» ДАҚПЫРТЫ

Әлемде гендік инженерияның (CRISPR гендік түзеу технологиясы) қарыштап дамып жатқанын ескерсек, супер адам жасауға ұмтылған репродуктивті медицина келешекте әйелдердің жүкті болып, толғатып әуре болмай-ақ бала сүюіне жағдай жасап, адам өндіріп алуы да ғажап емес. Қытайдағы «бала өндірісінің» дақпыртын дабырайтып тұрған мәселе де әлемдегі гендік инженерияның дамуымен байланысты болуы мүмкін. Егер жасанды жатыр арқылы дүниеге бала келетін болса, әйелдер босанбай-ақ балалы бола ала ма? Біз бұл сұрақтың жауабын Салтанат Берденқызынан сұраған едік.

«Әр нәрсе басында фантастика болып басталады. Одан кейін фантастика өмірдегі шынайы затқа айналады. Негізі бұл салада ізденіс жүріп жатыр. Жүре де береді. Сондықтан болашақта ондай жағдай болуы мүмкін. Бірақ ол жасанды жатырды әйелдің ағзасына салып бермейді. Ғалымдар сыртта өсетіндей, жетіліп бала туатындай жағдай жасауға тырысып жатқаны туралы еміс-еміс ақпарат естіліп қалады. Егер құрылғы жасалып, онда эмбрион толық жетіліп шыға алатын болса, әйелдің босанбай-ақ балалы болуы мүмкіндігі бар», — деді ғалым.

Егер қиялдағы нейрожелі қолданысқа енсе, «шыныдан» шыққан бала адамзат әлемін мүлдем басқаша электронды сипатқа әкелуі ғажап емес. Дегенмен «Перзент сүймей адамның мейірі қанбас» деп ұлы Абай ағамыз айтқандай, «бауыр етім — балам» деп мейірленбей, дүние махаббатқа бөлене ала ма? Бәрінен бұрын қазір сау-

ШАР АНА

дасы қызып тұрған суррогат ананың құрсағынан шыққан ұрпақтың ертеңі қалай болады? «Ұрпақ саулығы — ұлт саулығы» дейтін ұран көп. Бірақ біз өз денсаулығымызға немқұрайды қарайтынымыздың, салауатты өмір сүруге дағдыланбағанымыздың, пайдалы ас мәзірін қалыптастыра алмағандығымыздың зардабын тартамыз. Экологиялық фактор, жасанды тағам, түрлі алкогольді ішімдікке әуестік, жасанды түсік жасатудың жиілеуі және смартфонға тәуелді-

пайызы өздігінен бала сүйе алмайды деп дабыл қағуда.

«Ерадамдар арасында тіркелген белсіздік көрсеткіші шамамен 35-40 пайызды құрайды. Әйел адамдарда да 35-40 пайыз бедеулік кездеседі. Әйел адамның да, ер адамның да бедеулігі бір жұпта 20 пайыз жағдайда кездесіп жатады», — деді ECOMED адам репродукциясы клиникалары тобының және NGC халықаралық репродукция орталығының медициналық директоры, Астана медицина университетінің Акушерлік және гинекология кафедрасының доценті Жанерке Ажетова.

Бүгінде бедеулік дерті біздің елімізде ғана емес, дүние жүзін аландатқан мәселеге айналып отыр. Зерттеулер көрсеткендей, әлемдегі барлық ерлі-зайыптының 8 пайызы бедеулік пен белсіздіктен зардап шегеді. Сон-

дықтан халықаралық репродуктивті медицинада «Ер мен әйелдерге қалай көмектесуге болады, нәрестелі болуға қандай ғылыми мүмкіндіктер бар» деген сұрақ күн тәртібіне шықты. Қазір жасанды жатыр, суррогат ана, «құтыдағы бала», «шыны түтіктен шыққан шарана» секілді ұғымдар күнделікті өмірмен қабысып, қалыпты құбылысқа айналып кетті.

СУРРОГАТ АНА «ЖАЛДАМАЛЫ ЖАТЫР» БИЗНЕСІНЕ АЙНАЛЫП КЕТПЕСІН

Дегенмен дәрігерлер ең дұрысы табиғи жолмен жүкті болу

ұрықтану әдісіне жүгініп, 10 000-нан астам бала дүниеге келген. 2030 жылға дейін ұзартылған бағдарлама арқылы алдағы 7 жылда 49 000 бедеулікке шалдыққан отбасы ата-ана атануы мүмкін.

Жоғарыда айтқанымыздай, елімізде әрбір жетінші отбасы балаға зәру. Бұл отбасылар «Аңсаған сәби» бағдарламасы арқылы суррогат ана қызметіне жүгіне ала ма, бағдарлама аясында «Құрсақ анаға» квота беріле ме деген сұрақ туындайды. Акушер гинеколог Жанерке Ажетованың айтуынша еліміздің «Неке және отбасы туралы» заңында «жатырды жалға беру» туралы арнайы талаптар мен шарттар белгіленген. Бағдарлама аясында екіжақты келісіммен «жатырды жалға алуға» болатынын, бірақ квота берілмейтінін айтты. Себебі қазір елімізде шетелдерден де бала сүю үшін қазақстандық суррогат ана қызметіне жүгінетін көп екен. Бұл өз кезегінде «жалдамалы жатыр» саудасын қыздырып, табыс табудың бір жолына айналып кету қаупін тудырады.

Репродуктивті медицина мамандары Орталық Азия елдерімен салыстырғанда елімізде экстракорпоральды ұрықтандырудың жолға қойылғаны соншалық, әлемнің алдыңғы қатарлы мемлекеттерінен балалы болуды аңсап келетін жұптардың көбейгенін айтады. Қазірдің өзінде елімізде ананы жалға алу бағасының қымбаттауына, суррогат анаға сұраныстың артуына, «құрсақ саудасының қызуына» сұраныстың көптігі де әсерін тигізіп отырған көрінеді. Еліміз медицинасының халықаралық стандарттарға сай қауіпсіз емдеу бағытында жетістіктерге жетіп әрі балаға зар болған отбасыларға нәресте сүю қуанышын сыйлап жатқаны жақсы. Бірақ келешекте репродуктивті технологиялардың көмегімен дүниеге келген балалардың денсаулығы мен дамуын, психоәлеуметтік мәртебесін зерттеу қажеттілігі туындайтыны сөзсіз. Бұл орайда Салтанат Берденқызы: «Жасанды жатырда бала бәлкім 50 жылдан кейін пайда болады. Сондықтан оны дөп басып айту қиын. Қазірдің өзінде адамның сана-сезімі әрқилы болып жатыр. Табиғи жолмен туған адамның өзі неше түрлі болып кетті. Тіпті, жынысының өзі қаншама түрлі, сезімінің өзі қаншама түрлі. Бір-бірін адам түсінбейтін жағдайға келдік қой қазір. Келешекте жаһандық проблемалар терендеп, су жетіспеушілігі, климаттың өзгеруі, мұздықтардың еруі салдарынан адамдар жер бетінде қолайлы өмір сүре алмауы мүмкін деген секілді болжамдар да жасалып жатыр», — деді.

Болашақта адам сапасының, өмір салтының, құндылықтар мен қағидалардың өзгеруі бек мүмкін. Біздің елімізде қарқынды қолға алынып жатқан репродуктивті технологияға кейбір мемлекеттер сактықпен қарайды. Мәселен, Франция, Германия, Аустрия, Норвегия, Швеция, АҚШ-тың кейбір штаттарында мұндай «Құрсақ ана» қызметіне тыйым салынған. Аустралия, Ұлыбритания, Дания, Испания, Канада, Нидерланд секілді елдер «жалдамалы жатырды» табыс көзіне айналдыруға рұқсат бермейді. Сондай-ақ Ұлыбритания, Нидерланд, Мажарстан, Дания, Бельгия сияқты елдерде «Құрсақ ана» табыс көзі емес, қайырымдылық болып саналады.

лік салдарынан бедеулік пен белсіздік проблемасы асқынып тұр. Мұның бәрі ана мен бала денсаулығына, ұлт, ұрпақ денсаулығына кері әсерін тигізіп жатыр дейді дәрігерлер.

Қазақстандық репродуктивті медицина қауымдастығы мамандарының айтуынша, соңғы жылдары ЭКО әдісіне жүгінетін жұптар қатары артқан. Себебі бедеулік пен белсіздік зардабын тартқан ерлі-зайыптылар саны жыл санап артып барады. Елімізде әрбір жетінші жұп бедеулікке шалдыққан, отау құрған отбасылардың 17

мүмкіндігіне баса назар аудару керегін айтады. Жас отбасылар отау құрғаннан кейін 1-2 жыл бала сүйе алмаса, уақыт жоғалтпай дәрігерге қаралып, табиғи жолмен жүкті болуға тырысуы керек. Президент пәрменімен 2021 жылы үш жылға арналған «Аңсаған сәби» бағдарламасы қабылданып, мемлекеттік квотаның саны жеті есеге ұлғайды. Бағдарлама бала сүйе алмай, амалы таусылғандардың соңғы мүмкіндігі екені рас. «Аңсаған сәби» басталған 2021-2023 жылдар аралығында 21 000 отбасы экстракорпоральды

ҰЛТТЫ ҰЙЫСТЫРУДЫҢ МӘН-МАҢЫЗЫ ТАЛҚЫЛАНДЫ

«AMANAT» партиясы жанындағы Азаматтық қоғам мен мәдениетті дамыту жөніндегі Miras республикалық кеңесінің осы жылғы алғашқы отырысы өтті.

Жиынға қатысушылар тарихи тұлғаларға баға беру ісінде әділдік орнату, қазіргі зиялы қауым өкілдерінің ықпалын арттыру және партияның сайлауалды бағдарламасын жүзеге асыру мәселелерін талқылады.

Кеңес төрағасы, Мәжіліс депутаты, «AMANAT» партиясы фракциясының мүшесі Аманжол Әлтай ұлттың бірегейлігі, халықтың тұтастығы, жаңа қоғамдық этика қалыптастырудың мән-маңызы жөнінде пікір білдірді.

«Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев Атырау қаласында өткен Ұлттық құрылтайдың үшінші отырысында қоғамдағы өзекті әлеуметтік мәселелерді

көтеріп, елдегі зиялы қауым өкілдерін ауызбіршілікке шақырды. Президент өз сөзінде: «Елдің тұтастығы зиялы қауымның бірлігінен басталады. Яғни, алдымен ел ағаларының арасында ауызбіршілік болуы керек. Олар ұрпаққа өнеге болатын кесек әңгіме айтуы қажет» деген болатын. Miras кеңесінің мүшелері Мемлекет басшысы көтерген осы көкейкесті бастаманың көш басында болып, ұлтты ұйыстыруға, елді біріктіруге өз үлесін қосуға әркез дайын», — деді ол.

Филология ғылымдарының докторы, академик Дихан Қамзабекұлы тарихи тұлғаларға қатысты байыпты, парасатты көзқарас қалыптастыру керек екенін

және бұл іс баршаға ортақ парыз саналатынын жеткізді.

«XX ғасырдың басында Алаш көшбасшысы Әлихан Бөкейхан тұлға тану кезінде олардың мұрасын тең қарау және оның халыққа қай тұсы қажет, қай тұсы сол кезеңге қажет емес екенін менгеріп барып жариялау қажет екенін алға тартқан еді. Біз де қазір сондай кезеңде тұрмыз. Тұлға тану ісіндегі ғылымның үш негізгі қағидаты — шынайылық, тарихилық және барлық мәселені жан-жақты қарау. Шынайылық деп отырғанымыз — пендешіліктен немесе білімсіздіктен аулақ болу. Бұл — тарихи тұлғаны, оқиғаны үзіп-жұлмай, тұтас қарау деген сөз», — деді ғалым.

Жазушы-драматург, Абай атындағы мемлекеттік сыйлық иегері Роза Мұқанова шығармашылық ұйымдардың басын қосу, оларды орталықтандыру жөнінде ұсыныс білдірді. «Астанадағы «Шабыт» ғимаратында әу баста композиторлар, суретшілер, жазушылар, театр қайраткерлері, киногерлер одақтары орналасуы керек еді. Кинозал, концерт залы, қаламгерлер залы шығармашылық лабораторияларға ыңғайланып салынды. Құрылыс аяқталғанда ғайыптан тайып, университетке айналды. Елордада шығармашылық ұйымдарды бір ғимаратқа орналастыру керек. Бұл қадам зиялы қауым өкілдерінің тығыз шығармашылық байланыста болуына мүмкіндік береді. Зиялы қауым өкілдерінің ауызбіршілігін нығайтудың бірден-бір жолы — осы», — деді ол.

Сондай-ақ жиын барысында Мәжіліс және Сенат депутаттары, орталық мемлекеттік органдардың өкілдері, күн тәртібіндегі тақырыптар аясында пікір алысты.

ЕРІКТІ БОЛУ — ЕРЕН ІС

Қазір қоғамда кез келген жақсылық пен қиындық іске бірден еріктілердің тартылатыны рас. Соңғы жылдары біздің елде де ерікті жастардың қатары күн санап артып келе жатқанын көріп жүрміз. Ерікті топтар ең кіші шаруадан бастап елдік деңгейдегі ауқымды істерге де араласып, өздерінің үлкен күш екенін мойындатып келеді.

«Қайырымдылық — адамның бала кезінен бойға сіңетін қасиет. Сондықтан өскелең ұрпақты жастайынан жақсылық жасауға тәрбиелеу — өте маңызды міндет», — дейді Президент Қасым-Жомарт Тоқаев.

Ерікті (волонтер) — латынның Voluntarius сөзінен шыққан, адамның өз еркімен, өзінің есебі арқылы қоғамдық жұмыстарға белсенді араласушы деген сөз. Еріктілер жасаған жақсылықтары үшін өтемақы немесе материалдық қажеттілік талап етпейді. Олар көмектесуді парыз деп санайды.

Қазақстанда волонтерлік қызметтің дамуына ерекше назар аударылып отыр. Соңғы төрт жылда елімізде еріктілер саны төрт еседей көбейген екен. Мәселен, 2019 жылы волонтерлік ұйымның саны 50-ден астам болса, қазір 680-ге жетіп отыр. Ал сол 2019 жылы еріктілер саны елімізде 50 мың болса, қазір республика бойынша волонтерлер саны 200 мыңнан асқан көрінеді. Бұл туралы былтырғы жылдың көктемінде болған Халықаралық еріктілер форумы барысында белгілі болды.

Еріктілер ұйымдарының кез келген бағытта қандай қиын сәтте болсын аянабай бірден көмекке келуі шынымен де қуантарлық жағдай. Атап айтқанда, алдымен көмекке ұмтылып жататын түрлі санаттағы еріктілердің қатарынан «AMANAT» партиясы жанындағы «Жастар Рухы» жастар қанатының белсенділері де жиі бой көрсететінін айтпай кетуге болмас.

Белсенді топ 2017 жылы Астанада әлемдік деңгейде өткен EXPO көрмесі кезінде де ерекше белсенділік танытты. Одан кейін әлемді жайлаған індет COVID кезінде де осы еріктілер ерекше ерлік көрсеткені белгілі. Тіпті, жастардан құралған еріктілер түрлі бастаманы көтеріп, сол бастамалары қоғамдық сипат алып жатқаны тағы бар. Атап айтқанда, еліміздің табиғи қорықтар алаңдарында орын алатын вандализмге қарсы петицияны қолдауға шақырады. Бастама, тіпті халықтық сипатқа ие болып отыр десек артық емес.

Одан бөлек, қыста көше мен аулалардың қарын шығару, жоғалған адамды іздеу, түрлі бағытта нұсқаушылық жасаудан бастап әр деңгейдегі апатты жағдайларға да жұмылдырылатын осы ерікті топ екен.

Мысалы, дәл көктемде болатын су тасқыны кезінде көмекке ұмтылатындардың қатарында ерікті жастар көп. Атап айтқанда, қазір еліміздің әр облысында болып жатқан су тасқынынан құтқару жұмыстарына еріктілер ерекше белсене араласуда. Олар суда қалған адамдарды құтқарудан бөлек, малдың басын аман алып қалу мен қызыл судың ағысын бөгеу, жолына топырақ төсеу сияқты жұмыстарға да белсене араласу үстінде.

Мұндай бастамашыл еріктілерді үнемі қолдап отыру керек екенін Президент те жиі айтып жүр. «Жұмыла көтерген жүк жеңіл» демекші біржеңнен қол шығарып бірігіп іс тындыру — ежелден келе жатқан ұлттық дәстүрімізге де алыс емес. Сондықтан волонтер болу — бірліктің бастауы болмақ.

Бердібек ҚАБАЙ

ПАРТИЯ ТҰРҒЫНДАРҒА ҚОЛ ҰШЫН СОЗУДА

Батыс Қазақстан, Қостанай облыстарындағы «AMANAT» партиясының мүшелері, партия белсенділері су тасқынынан зардап шеккен тұрғындарға көмек көрсетуде.

Партияның Батыс Қазақстан облыстық филиалы қызметкерлері бір күндік жалақыларын аударды. Игі істен облыстық, қалалық мәслихат депутаттары да шет қалмады. Нәтижесінде, 7 млн теңге қаражат жиналды.

Сын сағатта аудандардағы бастауыш партия ұйымдарының мүшелері тасқынға тап болған тұрғындардың жанынан табылды. «Жастар Рухының» белсенділері құтқарушыларға ыстық тамақ үлестірді. Өкінішке қарай, су басқан кейбір ауылдармен көлік байланысы үзілді. Эвакуациялық бекетті паналаған адамдар киім-кешек пен азық-түлікке мұқтаж. Партиялықтар су жайылған барлық елді мекен тұрғындарына көмек көрсетуді көздеп отыр.

«Су тасқынынан зардап шеккен Қаратөбе және Сырым ауданының тұрғындарына барлығы 8 тонна гуманитарлық көмек жолдадық. Кішкентай балаларға, ересек азаматтарға арналған жылы киімдер, резенке етіктер, шаруашылық тауарлары, азық-түлік жөнелттік», — деді «AMANAT» партиясы Батыс Қазақстан облыстық филиалының атқарушы хатшысы Азамат Сафималиев.

Бұл ретте, «AMANAT» партиясы Қостанай облыстық филиалының қызмет-

керлері де өңірде су тасқынынан зардап шеккен Арқалық қаласының, Амангелді, Жангелдин аудандарының тұрғындарына гуманитарлық көмек жолдады. Игі іске облыстық мәслихат депутаттары да атсалысты. Олардың күшімен 1 миллион теңгеден астам қаражат жиналып, азық-түлік сатып алынды. Сондай-ақ жергілікті кәсіпкерлер қауымы да өз үлесін қосты.

«Тұрғындарға жаңа киімдер, 4 тонна картоп, 1 тонна су, 6 тонна ұн, 510 келі

пияз, 350 литр құнбағыс майы, 500 келі макарон өнімдері, 200 келі күріш, жеке гигиена заттары, резенке етіктер, көрпешастық, төсек-орын жібердік. «Жұмыла көтерген жүк жеңіл» дейді дана халқымыз. Осындай қиын-қыстау сәтте тұрғындарға қол ұшын созу — бәрімізге ортақ парыз», — деді «AMANAT» партиясы Қостанай облыстық филиалы атқарушы хатшысының орынбасары Жанар Күйшінова.

Біздің бүгінгі кейіпкеріміз – әдебиеттанушы, филология ғылымдарының PhD докторы, ғалым Қарлығаш Әубәкір. Бір жылдары айтыстың төрінде жүрген, көрерменнің сүйіктісіне айналған ару бұл өнерден кіндігін үзіп, ғылымға, ұстаздыққа бет бұрды. Ғылымда да осал емес: Жүсіпбектей Алаш арысын зерттеп, мол мұраға кенеліп жүр. Оның зерттеулері Аймауытов аудармаларына арналған. «Алашты тану – қазақы дүниетанымның босағасын аттау» деп білетін ғалыммен біздің әңгімеміз де осы тақырыпта өрбіді.

**Қарлығаш ӘУБӘКІР,
ғалым:**

АЛАШ – ҚАЗАҚ ДҮНИЕТАНЫМЫНЫҢ МӘЙЕГІ

— Қарлығаш, ғалым ретінде Жүсіпбек Аймауытұлы тақырыбын көп зерттегеніңізді білеміз. Ақын, жазушы Нұржан Қуантайұлы да бұл тақырыпты біраз зерттеп-зерделеген еді. Докторлық диссертация жазу барысында ол кісінің зерттеулеріне де көз жүгірткен боларсыз. Бұл тақырып неге қызықтырды? Сіз бағындырған шың, яғни Жүсіпбек шыңы туралы не айтар едіңіз?

— Алаш тақырыбы — интеллектуалды әлеуеті аса зор, моральдық, этикалық, эстетикалық таным тұрғысында аса көркем, тамыры терең қазақ дүниетанымның мәйегі. Алашты тану — қазақы дүниетанымның босағасын аттау деген сөз. Қазақты тану — өзінді тану. Сондықтан бұл тақырыпқа неге қызықтым деген сауалдың ең түпкі жауабы — өз болмысымызды танығым келді. Бұл — бір.

Екіншіден, қазақ ақыл-ойының интеллектуалды әлеуетін көрсететін тұлғалар — Алаш қайраткерлері. Олардың ғұмырнамасы, насихат сөздері, тағылым-тәрбиесі, аналитикалық қарым-қабілеттері адам баласын таңғалдырар феноменалды құбылыс. Қай-қайсысын алсаңыз да, жіті зерттесеңіз, бір-бір аңыз, бегзадалық болмысымен ерекшеленетін ірі тұлғалар. Кесек-кесек ойлары, сөзсаптаулары, ой-танымдары, мінез ерекшеліктері — бүгінгі біздерге һәм үлгі, һәм ескерту. Сондықтан Алаш тақырыбына неге келдің деген сауалдың тағы бір жауабы, Алаш қайраткерлерінің өміріне тамсанып, Алаш идеясына деген ішкі қызығушылығым шығар. Өзім сүйетін Әлихан, Ахмет, Міржақып, Шәкәрім сынды асылдардың ішінде менің ғылымхәл зердемің ашылуына себеп болған тұлға — Жүсіпбек Аймауытұлы.

Ғылыми жетекшім алаштанушы ғалым, филология ғылымдарының докторы, профессор Дихан Қамзабекұлы Жүсіпбек Аймауытұлының аудармаларын зерттеуді ұсынғанда кібірткітеп барып келіскенім есімде. Қорыққаным бар, именгенім де бар. Бірақ ең алғаш Жүсіпбек Аймауытұлының аудармалары толыққанды жинақталып, сараланып, монографиямды шығарған кезде, біртұңғылықты іс бітіргенімді түсініп, қуанғаным да рас. Сол үшін де Құдай

Тағалама шүкір деймін. Себебі Алаш тақырыбы мені көп өсірді, тәрбиеледі. Алаш десе, көңіл ауаным ерекше екенін жасырмаймын. Ұстаздарым Тұрсын аға Жұртбай, Дихан Қамзабекұлы, сондай-ақ өзіңіз атап өткен Нұржан Қуантайұлы, Рахымжан Тұрысбек т.б. ғалымдардың еңбектерімен әрине таныспын. Құрметтеймін. Еңбектеріне бас иемін. Маңдай терлері бастарына бақ болса деп тілек айтамын. Негізі, Алаш тақырыбы — адамды тез есейтетін тақырып.

Ал Жүсіпбек шыңы туралы сөз қозғасақ, бұл шыңды бағындырған жоқпын. Бірақ құбылама айналдырдым. Себебі бағындырдым деген сөз барлық сырын, қырын ашып болдым деген кезде ғана айтылатын шығар. Аймауытұлы жазып кеткен адам жанының сырлары, сезім иірімдері, көңіл толқыны әлі толыққанды ашылған

ныңызды білеміз. Оған қалай қол жеткіздіңіз?

— Жүсіпбек Аймауытұлының жиырмадан астам аудармасы бар. Қырдағы қазақ баласы әлем өркениетімен танысса деп, әдебиет классиктері Джек Лондон, Ги Де Мопассан, Рабиндранат Тагор, Конрад Беркович, Руми, Фердинанд Дюшен, Пушкин, Чехов сынды жазушылардың шығармаларын қазақ тіліне тәржімалады. Қазақ баласының оқу-білімге деген ықылас-пейілін оятқысы келді. Қазақ баласы

шығармаларды атай аламын: С.Чуйковтан аударған «Тау еліндегі оқиға», К.Берковичтен аударған «Тұқым», П.Дудоровтан аударған «Молла Румидың кітап жазуға қалай кіріскені» аудармалары. Сонымен қатар 1990 жылы «Парасат» журналында С.Дәуітұлының әзірлеуімен жарыққа шыққан Ф.Дюшеннен алған «Дәмелі» романы мен бүгінге дейін Ж.Аймауытұлының барлық шығармалар жинағынан қалыс қалған, 1918 жылы 19 маусымда «Абай» журналында жарияланған В.Погодан аударған «Бейшаралар» атты тәржімасы және «Күдіріс» атты төл шығармасы ғылыми айналымға қайта енгізілді. Сондай-ақ осыған дейінгі жинақтарында төл шығармасы ретінде жарияланған «Күмәжнек» (Әмиән) әңгімесі Чеховтың «Бумажник» атты әңгімесінің аудармасы екендігі дәлелденіп, жазушының аудармалар қорына қосылды. Менің негізгі ғылыми жұмысым, аудармалардың хронологиясын жасап, санын, сапасын айқындау болатын. Әр аударма мәтіннің түпнұсқа авторы кім, тікелей аударды ма, сатылы аударма ма, аударма мәтіндердің идеялық-көркемдік ерекшелігі қандай, қалай аударылған, тағы сол сияқты сұрақтардың төңірегінде жұмыс істегенмін.

**ӘРҚАЙСЫСЫНЫҢ
ӨЗ ҚҰБЫЛАСЫ БАР**

— Қазіргі жүсіпбектанушылардың әлі де атқара алмай отырған кемшін тұсы бар ма? Оларға жетпей тұрған не нәрсе?

Менің философиям — ар, ұят, адалдық дейтін қастерлі ұғымдармен кіндік байлаған. Шама жетсе, адам боп туып, кемінде адам боп өмір сүргенге не жетсін!

Ал әулиелікке жетсем деп, тақуалықпен ғұмыр кешетін жандарға ықылас та, пейіл де ақ. Сондықтан бұл өмірдегі ең ұлық жаратылысы ретінде адамды адам ретінде бағалау және оның болмысын дұрыс тану қажет деп есептеймін.

жок. Оның психологиялық иірімді берудегі жазушылық шеберлігі бір бөлек, психолог-жантанушы ретіндегі сауаттылығы таңғалдырады. Сүйсініп оқимын. Тамсанып оқимын. Ойланып, зер салып оқимын. Әр сөзі, әр ойы, кейіпкерінің әрбір қимылы сондай шынайы, сондай астарлы, жасандылығы жоқ. Сонысымен қадірлі, сонысымен қымбат. Әсіресе, адам жанының сырын тануға бар күш-жігерін жұмсап жатқан ХХІ ғасырда психологизм мәселесі тіпті де өзекті болады. Ал қазақ прозасындағы психологизмнің атасы — Жүсіпбек Аймауытұлы. Еш қаймықпай, адам психологиясының (жанының) сырын, ішкі қабаттарын шебер суреттейтін жазушы ретінде атауға болатын классик.

**ШЕКСПИРДЕН ТӘРЖІМАЛАҒАН
ШЫҒАРМАСЫ ТАБЫЛҒАН ЖОҚ**

— Бұл тақырыпта біз білмейтін жаңалықтар көп болды ма? Ол кісінің бұрын еш жерде жарияланбаған аудармаларын тапқа-

ғылымға ден қойып, зейін салса деді. Сол арманның жетегінде күні мен түнін шығармашылыққа, аудармаға арнады. Әр аудармасы Алаш идеясымен өрілген, адалдық, адамдық ұғымдарын ұлықтаған, адам баласының жан иесі екендігін ұғындыратын философиялық мәндегі туындылар десем артық айтқандық емес. Мысалы, Фердинанд Дюшеннен тәржімалаған Ж.Аймауытұлының «Дәмелі» атты аудармасы — тағдыры тас-талқан боп, көшеде қаңғырып өлген бейшара әйелдің трагедиясы ғана емес, қатыгез, әділетсіз, арсыз қоғамның ұсқынсыз жиіркенішті жақтарын астарлап суреттейтін ғажап аударма. Бет-аузы кір қожалақ, балалардың «диуана қатынға қарандар, диуана қатынға қарандар» деп тас лақтырып, ақыр соңында ауруханада өлген диуана әйел кезінде сы-

— Бүгінгі алаштанушы, жүсіпбектанушы ғалымдардың әрқайсысына бас иемін. Зор құрмет. Кемшін тұсын айтпаймын, айтпағанда хақым жоқ деп те есептеймін. Айтарым, бәріміз Жүсіпбек Аймауытұлын зерттегенімізбен, әрқайсысымыз әр қырынан зерттейміз. Мысалы, 2011 жылы шыққан библиографиялық көрсеткіш негізінде Ж.Аймауытұлына қатысты 15-тен астам диссертация жұмысы жазылып, 500-ге жуық мақала жарық көрген. Алайда бұл зерттеу жұмыстарының бірі Ж.Аймауытұлының жазушылық шеберлігін анықтауға бағытталса, енді бірі тарихи тұрғыда баға беру мақсатында қайраткерлік болмысын тануға бағытталған. Енді бірі оның драматургиясын зерттесе, тағы бір ғалымдар Ж.Аймауытұлының биографиясын ғана зерттеуі мүмкін. Мысалы, менің негізгі зерттеу нысаным — тек қана аударма мәтіндер. Әлбетте, жазушының ғұмырнама-сын, төл шығармаларын, публицистикасын қараймын, бірақ негізгі зерттеу нысаным — аударма. Сондықтан алаштанушы, жүсіпбектанушы ғалымдардың өзі зерттеу аясында кей кездері бір-бірімен сараптама барысында өзара қиылыспаса, негізінен әрқайсысының өз құбыласы бар.

— Жазушының «өз атына» қайтарымай қалған еңбектері бар ма?

— Табылмай жатқан еңбектері бар. Талданбай, бағасын ала алмай жатқан еңбектері бар. Жазушының классикалық туындыларын толыққанды қолдана алмай жатқан жайымыз бар. Ал «өз атына» қайтарылмай деген сөз, өзге біреудің еншісінде кеткен шығармалар деп түсініп отырмын, мұндай мәліметті естімедім. Мысалы, аудармалары төл шығармасы ретінде жазылып кеткен немесе Дюшен деген түпнұсқа авторының аты «Дюма» деп қате жазылып кеткен кездер болды. Негізі, бізге алдағы уақытта Жүсіпбек Аймауытұлының академиялық толыққанды шығармалар жинағын шығару керек. Публицистика, драматургия, аудармалары, төл шығармалары т.б. барлық материалдарды жинақтап,

10 томдық етіп шығарса, алаштану және жүсіпбектану бағытында істелген жақсы жұмыс болар еді.

АР, ҰЯТ, АДАЛДЫҚ ДЕЙТІН КАСТЕРЛІ ҰҒЫМДАРМЕН КІНДІК БАЙЛАҒАН

— Қазақ әйелдері туралы зерттеулер жасап көрдіңіз бе? XX ғасыр басындағы қазақ әйелінің бейнесі туралы не айтар едіңіз?

— XX ғасыр басындағы қазақ даласының хал-ахуалын танытатын көптеген архив материалдарымен Семей архивінде таныстым. 1919-20 жылдардағы қиын кезеңдерде азық-түлік пен отын сұраған халыққа қаржы жоқ деп, «День отмены калыма» және «Международный женский день 8-марта» мерекелеріне арнайы қаржы бөліп, қазақ даласындағы қыз-келіншектердің құқығына, орамал шешуіне қатысты арнайы іс-шаралар ұйымдастырғанын, тапсырма бергенін оқып, таңғалғаным рас. Бұл XX ғасыр басында аса үлкен ауқымда жүргізілген «Раскрепощение женщин в Центральной Азии» саяси идеологиясының жұмыс нәтижесі екені белгілі. Бірақ бұл тақырып менің білуімше, толыққанды зерттелген жоқ. Себебі бұл тақырыптың өзі екіұшты. Бір жағынан, баласы қыркынан шықпай жатып жұмысқа шығатын Кеңес өкіметі кезіндегі қазақ әйелі жұмыс күші ретінде пайдаланылды. Сондықтан оның орамалын шешіп, көйлегін шалбарға ауыстыру тек сыртқы форманың ауысуы емес, астарында үлкен идеология бар. Сонымен қатар қазақ қыздары ең алғаш кітапханаға кіруге петиция жазып, шымылдықтың артында бөлек отырса да, дәл осы саясат негізінде оқу-білімге бет бұрды. Тым қатты шиырланған мұндай тақырыпты талдау үшін асықпай қарап, зерттеу қажет. Сондықтан бұл тақырыптың ой қорытындысын XX ғасыр басындағы демография, қазақ әйелдері немесе саяси-әлеуметтік мәселелерді зерттеп жүрген антрополог, әлеуметтанушы, психолог, этнограф ғалымдарға қалдырғаным дұрыс болар.

— Қоғамда әйел теңдігі туралы біржақты жазылып келді. Зерттеуші ретінде сол тақырыпты қайта жазар болсақ, қандай шындыққа оралар едік?

— Әйел теңдігі тақырыбының өзегі таным мен мәдениет ұғымдарының қарама-қайшылықтарына әкеледі. Себебі әйел теңдігі мәселесімен қатар, психология, дүниетаным, ұлттық таным, менталитет, демократия, дін, философия, жаһандану дейтін ең күрделі ұғымдардың түп түйіндерін шешіп, түсіндіріп барып, «қазақ қоғамында әйел теңдігі дегеніміз не және қажет пе?» деген ұғымдарға аяқ басуға болатын шығар. Біз патриархалды қоғамда өмір сүреміз. Біздің танымымызда ислам дінінің негізінде енген әйел бейнесі мен жауынгерлік кезеңнен қалған рух еркіндігінің қарама-қайшылығы бар. Бұл — таным ішіндегі антонимдік сезімдер шайқасы мен білетін ең күрделі тақырып. Әзір, шама

жетпейтін зерттеу саласы деп есептеймін. Бірақ субъективті өз пікірімді айтар болсам, рухани-моральдық ұстанымдар адамды жынысына, жасына, нәсіліне қарап бөлмейді. Адалдық, әділдік, ар, ұят, обал, сауап деген сакралды мәндегі ұғымдар жалпыадамзаттық құндылық ретінде әспеттеледі. Демек, ер адам мен әйел адамның ары, ұяты, намысы һәм ожданы әртүрлі болмайды. Өз басым, жан иесі ретінде адамға ғана емес, жануар мен өсімдікке, жалпы жаратылысқа зор құрметпен қарау қажет деген ұстаныммен өмір сүргенді жөн санаймын. Менің философиям — ар, ұят, адалдық дейтін кастерлі ұғымдармен кіндік байлаған. Шама жетсе, адам боп туып, кемінде адам боп өмір сүргенге не жетсін! Ал әулиелікке жетсем деп, тақуалықпен ғұмыр кешетін жандарға ықылас та, пейіл де ақ. Сондықтан бұл өмірдегі ең ұлық жаратылысы ретінде адамды адам ретінде бағалау және оның болмысын дұрыс тану қажет деп есептеймін. «Әйел адам ер адаммен тең бола ала ма? Тең болу дегеніміз — табиғатына, жаратылысына қарсы шығып, ауыр тірлікке араласу ма әлде нәзіктігін сақтау ма?» деген сұрақтармен шиырлана береді. Сондықтан зерттеуші ретінде әйел теңдігі тақырыбын қайта қарау қажет болса, ең бастысы, адам деген жаратылысты зерттеуден бастау қажет деп айтар едім. Адамның жаратылыс болмысын таныған кезде, нәсіл, жыныс, жас, деген ұғымдардан гөрі метафизикалық категорияларға негізделген рухани-моральдық ұғымдар алға шыға бастайды.

— Біз «қазақ қыздарына қайран қалатындай» өзгешелік неде деп ойлайсыз?

— Қазақ қызының сұлулығы — ар-ұятында, сабырында һәм ақыл-парасатында. Жалпы, жаратылыста, әр адамның бойында құдайлық илләһи нұр бар дейді. Сол нұр әр адамның бойында ерекше қасиет болып көрінетін сынайлы. Мен осы тұжырымға, шынымды айтсам, сенемін. Бір адамда Құдай Тағаланың «әс-Сабр», сабырлық сипаты болса, енді бір адамда «Құддус», адалдық сипаты көрініп тұрады. Адам өзін-өзі танып һәм адами қасиеттерін сақтау үшін адалдық жолынан таймаса, жүзінен әрі таймай жылы лебі сезіледі. Сондықтан «қазақ қыздарының өзгешелігі неде?» деген сұраққа жауап берместен бұрын, қазақ қызы да өзге ұлттардың қызындай жаратылыс иесі екенін атап өткім келеді. Ал жаратылыс иесі ретінде, хәкім Абай ағамыз «Тегінде, адам баласы адам баласынан ақыл, ғылым, ар, мінез деген нәрселермен озбақ» дегеніндей, адам баласы адамшылығымен ғана ерекшелене алады деп ой қорытар едім. Нәпсі тыйып, жүрек тыныштығын тапқан шын адам күллі адамзатқа қадірлі болмақ. Құдай Тағаламыз қазақтың қызын да, ұлын да осындай ойлы жандардан қылса деген тілек бар.

— Әңгімеңізге көп рақмет!

Әңгімелескен Гүлзина БЕКТАС

СЫДЫҚНАЗАРОВТЫҢ КӨРМЕСІ ӨТІП ЖАТЫР

Батыс Қазақстан облысы Орал қаласындағы «Атамекен» өнер орда-сында белгілі ғалым, Л.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры Мұхит-Ардагер Сыдықназаровтың еңбектері қойылған көрме өз жұмысын бастады. Көрменің тұсауын өңірге танымал өлкетанушы Жайсаң Ақбай мен ғалым Мұхит-Ардагер Сыдықназаров кесті. Көрме «XV-XIX ғасырдағы қазақ мемлекетінің еуропалық және америкалық карталар галериясы» тақырыбында өтті.

Наурыз мерекесінен кейін Ақжайық өңіріне белгілі ғалым, Л.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры Мұхит-Ардагер Сыдықназаров келді. Ғалымның аймаққа келуіне орай жастармен бірнеше кездесу өтті. Бұл мәдени күндердің ішіндегі халықтың есінде ұзақ сақталатыны — «Атамекен» өнер ордасында басталған көрме. Себебі

Бақытжан Хаберұлы өз сөзінде 2023 жылы Батыс Қазақстан облысының білім саласына ғалымның Қазақ мемлекеттілігінің тарихын бейнелейтін 430 дана картасы сатып алынғанын атап өтті.

— Бүгінде көне карталар білім ошақтарында, мектеп пен колледждерде оқу-тәрбие жұмысында, патриотизмнің кайнар көзі, ел тарихын терең меңгеру

мұндай тарихи карталар көрмесі облыста тұңғыш рет өтіп отыр. Мәдени-тарихи шараға көршілес облыстардан келген тарихшылар, жергілікті өлкетанушылар, зиялы қауым өкілдері, жоғары оқу орындарының ректорлары мен студенттер қатысты. Көрменің тұсау-кесерінде алғаш болып сөзді облыс әкімінің орынбасары Бақытжан Нарымбетов алды.

— Тарих — тәуелсіздігімізді нығайтатын, ұлтты ұйыстыратын негізгі фактор. «Халықсыз тарих жоқ, тарихсыз — халық жоқ» дейді дана халқымыз. Баршанызға мәлім, Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың қатысуымен Атырау қаласында өткен III Ұлттық құрылтайда елдің саяси реформаларына қатысты жаңа міндеттерді тапсырды. Әсіресе, мемлекеттік ішкі саясатқа, ақпараттық-идеологиялық жұмысты нығайтуға байланысты ауқымды ойлар, Наурыздың жаңа форматта атап өтілуіне, зиялы қауыммен ұлтымыздың ұйысуындағы тарихтың рөліне ерекше мән берілді. Біз болашаққа сеніммен қадам басу үшін төл тарихымыздың ауқымы кең екенін толық сезініп, мәдени мұрамызды сақтап, оны дәріптеуіміз қажет. Қазақстан — Ұлы даладағы көшпенділер өркениетінің тікелей мұрагері. Жер жүзіне Алтын Орда деген атпен танылған әйгілі Жошы Ұлысы Орталық Еуразияның байтақ даласындағы ең қуатты мемлекет ретінде мойындалған. Жошы әулеті алты ғасыр бойы Орталық Еуразияның тағдырына тікелей ықпал етті. Ұлан-ғайыр аумақта біртұтас өркениет құруға ұмтылды. Биыл Жошы ұлысының негізі қаланғанына 800 жыл толды. Еліміздің өткені, бүгінгі мен болашағы — тарихи мұрасымен тығыз астасып жатыр. Ендеше Алтын Орда туралы халықаралық аренадағы түсінік Қазақстанмен тікелей байланысты болуы керек деп төл тарихымыз туралы терең ой білдіргені мәлім. Қазақ мемлекеттігі — тарих толқынындағы Қазақстанның үзіліссіз мемлекеттігінің нышаны. Бүгінгі көрмедегі XV-XIX ғасырлардағы қазақ мемлекетінің еуропалық және америкалық карталары соның айғағы деп білеміз, — деді Бақытжан Нарымбетов.

барысында, құрал ретінде пайдаланып отыр, — деді аймақ басшысының орынбасары Бақытжан Хаберұлы.

Ал Л.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры Мұхит-Ардагер Сыдықназаровтың өзі болса, Бөкей Ордасын толыққанды зерттеу қажет, ол жердің тарихы көп сырды жасырып жатыр, әлі ашылған жоқ деген ойын айтты.

— Екі ұсыныс айтқым келеді. Біріншісі, жастар осы өлкенің тарихына қатысты дүниелерді оқып, жаттап өсуі үшін Бөкей Ордасы оқуларын өткізу керек. Мұны тек заманауи форматта жасаған дұрыс болады. Екінші ұсынысым, Бөкей Ордасының тарихын зерттейтін орталық ашылуы керек. Себебі Бөкей Ордасы әлі зерттелген жоқ. Бөкей Орда деген феномен ғой. Тұнып тұрған тарих. Оны дұрыстап зерттеп, жарыққа шығару керек, — деді ғалым Мұхит-Ардагер Сыдықназаров.

Көрмеге Мұхит-Ардагер Сыдықназаровтың әлемдік мұражайлар мен архивтерді ақтарып жүріп жасаған тың зерттеулерінен құралған карталар қойылған. Жалпы, Мұхит-Ардагер Қаржаубайұлы — тұңғыш рет әлем карталарында Қазақ мемлекетінің белгіленгенін анықтаған адам. Ғалым оны анықтап қана қоймай, сонау XV-XIX ғасырларда Еуропа және Америка елдері қазақты танып, картаға таңбалаған деген тұжырымын жасаған ғалым. Көрмеге жиналған өлкетанушылар мен тарихшылар мұндай көрмелер жастар үшін рух беретін орта деген баға берді.

— Өзім қатты толқып тұрмын. Мынау деген біздің тарих қой. Бұл көрмені жастар көру керек. Рухтанып, жігерленіп шығады. Жастардың рухын көтеріп, елдік қасиетті бойларына дарытамыз десек осындай мәдени шараларды көбірек өткізген абзал, — деген ойын айтты тарих ғылымдарының кандидаты Бактылы Боранбаева.

Көрме жұмысы Мұхит-Ардагер Қаржаубайұлының лекциясымен жалғасты. Ашық өткен лекцияға жастар мен тарихшы ғалымдар, өңірге танымал тұлғалар қатысты.

Жанат ҚАЙЫРҒОЖИНА,
Батыс Қазақстан облысы

Себебі 13 мың тонналық көлікті әуеге өз бетінмен көтерген сәттегі әсерді айтып жеткізе алмайсың. Тікұшақтар қонуға қолайлы кез келген жерге қона алады. Бастысы, әуе көлігінің габаритіне қолайлы жер болуы қажет, — дейді ол.

«ЕНЕМНІҢ ҚОЛДАУЫНЫҢ АРҚАСЫ»

Акерке Шопатаева — отбасы мен жұмысты қатар алып жүрген көпбалалы ана. Бүгінде төрт баланы дүниеге әкелген аяулы ана, бір шаңырақтың ошағын тұтатып, ұрпағын өргізіп отырған ардақты келін. Тұңғышы 14 жаста болса, ал кенжесі қазір 3 жаста. Қиындығы мен қызығы мол салада жемісті қызмет етуіне енесінің қолдауы орасан екенін айтады.

— Балаларымды дүниеге әкелгеннен кейін олар 1 жасқа толысы-

мен-ақ енем: «Үйде отырма, ақыры осындай мамандықты иеленгеннен кейін оқығаның зая кетпесін. Сен жассың, жұмыс істе. Балаларыңды аяққа тұрғызу керек» деп мені жұмысқа жіберді. Балаларымды балабақшаға, мектебіне, үйірмесіне өзі алып барып, алып келеді. Енемнің арқасында осы уақытқа дейін өз мамандығымды иеленіп жүрмін. Аналарымның бірі жарық дүниеге әкеліп, ұшқыш мамандығын таңдауыма жол сілтесе, екіншісі сол мамандықты әрі қарай жалғастыруыма себепші болды. Дегенмен әйел заты болғаннан кейін жұмыспен қатар, отбасын да қатар алып жүруім тиіс. Әзірге өзімді толыққанды жоғары санатты маманмын деп айта алмаймын. Өйткені қызметтік жылдарымның арасында декреттік демалысқа шықтым. Үзіліс уақыты өз әсерін береді. Мысалы, бір жыл бойы тікұшақ баскарып, тәжірибе жинайсың. Қандай да бір жұмысты атқару барысында қолың шынығады. Осы қарқынмен келе жатқан кезде демалысқа шығып, біршама уақыт әуеге көтерілмейсің. Ал ұзақ уақыт бойы ұшақпен ұшпағаннан кейін жинаған тәжірибені қайта қалпына келтіру қажет болады, — дейді Акерке.

«ӨРТТІ СӨНДІРУ ҮШІН КҮНІНЕ 50-60 РЕТ СУ ҚҰЮ ҚАЖЕТ БОЛДЫ»

Әуеге көтерілген сәтте әрбір минут, секунд маңызды. Кез келген мамандықтың қызығымен қатар, қиындығы болатыны рас. Әсіресе, күрделі әуе кемесін басқару кезінде өзіңнің ғана емес, бірнеше адам-

ның өміріне жауапкершілікті арқалайсың. Кейіпкеріміз — Абай облысында болған алапат өрт кезінде күні бойы тік тұрып қызмет еткен мамандардың бірі. Ұшқыштың өзі тілсіз жаудың салдары ауыр болғанын, қаншама адамның отбасынан жырақ кетіп, қауіпті алаңда өрт сөндірумен айналысқанын айтып еске алды. Ұшқыштың сөзінше, әуе көлігін тізгіндеген маман, ең біріншіден түрлі жағдайларға психологиялық тұрғыда дайын болуға тиіс.

— Әуе көлігі болғаннан кейін әртүрлі факторлар болады. Ұшақта қандай да бір ақау пайда болып, өміріне қауіп төнген жағдайда жұмысты дәл уақытында нақты талаптарға сай орындау маңызды. Біз адам өмірі үшін жауап береміз. Өрт сөндіру, қандай да бір ауыл халде жатқан адамды тасымалдау немесе әртүрлі биіктіктегі таулы аймақтарға қону сияқты жұмыс атқарылады. Жакында Абай облысында болған өрт салдарынан қаншама жер күлге айналды. Өрт кезінде жолдасым екеуіміз екі тікұшақпен екі жерде жұмыс істедік. Ұшақ тізгіндеу кезінде қиындықпен беттебет келге сәттер өрт сөндіру кезінде болды деп ойлаймын. Себебі өрт аумағы үлкен болғандықтан, оны сөндіру де оңай болған жоқ. Бір аумақтағы өртті өшіру үшін бір экипаж күніне 50-60 рет су құю қажет болды. Таң атқаннан түскі уақытқа дейін бірінші экипаж жұмыс істесе, түстен кеш батқанға дейін екінші экипаж шығып, өрт болған аймақта жүрді. Шыны керек, физикалық және психологиялық тұрғыда әлсіредік деп айтсақ да болады. Бірақ жұмыс барысы болғаннан кейін әлсіздік пен шаршауды сезінуге мұршамыз болмады. Өрт сөндіріліп аяқталғанша, соңына дейін жұмыс істедік, — деп сөзін түйіндеді ұшқыш А.Шопатаева.

Тізгіндеп ТІКҰШАҚ

Бүгінде қазақ әйелдерінің арасында ептілік пен қырағылықты, өжеттік пен қайсар мінезді талап ететін кәсіппен айналысатындар аса көп емес. Себебі мұндай салмағы ауыр жұмысты үйрену, оны әрі қарай дөңгелетіп алып кету екінің бірінің қолынан келе бермейді. Мамандық ер мен әйелге бөлінбейді. Сол бір қалыптасқан стереотипке қарсы тұрған Қазақстандағы санаулы ұшқыш әйелдердің бірі — Акерке Шопатаева. Алматы қаласындағы Азаматтық авиация академиясының түлегі 2008 жылдан бері «Қазавиақұтқару» компаниясында қызмет етіп келеді. Он төрт жылға жуық уақыт бойы әуе көлігін көкте қалқытып келе жатқан кейіпкеріміз қазір Ми-8 тікұшағын тізгіндейді.

— Ми-8 бірінші санатты тікұшақ болғандықтан, оның ауаға көтерілу массасы 13 мың тоннаны құрайды. Тікұшақ жүк пен жолаушылар тасымалдау, санитарлық авиация, өрт сөндіру, сел тасқыны сынды құтқару жұмыстары кезінде қолданылатын әуе көлігінің бірі саналады. Әрине, бұл алып тікұшақтың ауаға көтерілуі ауыр жұмыс. Себебі ұшақты тізгіндеген сәтте ойындағы теорияны физикалық тұрғыда ұштастыра білуім тиіс. Ал қаншама жылдар бойы оқыған теориялық тәжірибені практикамен қатар алып жүру оңай емес. Мен өзімді әлі күнге дейін тікұшақты дұрыс тізгіндеуді үйреніп жүрген маман деп есептеймін, — дейді ұшқыш.

ӘУЕДЕ 700 САҒАТТАН АСА ҰШҚАН

Кейіпкеріміз «тікұшақты тізгіндеу — хоббиім» деп біледі. Авиация саласы жайында Кеңес үкіметі кезінде көгілдір экранда көрсетілетін ДОСААФ авиация, әскер, флот еріктілер қоғамынан біліп өскен ол уақыт өте келе анасының бағыттауымен әуе көлігін басқару саласына бет бұрған. Акерке Шопатаева бүгінге дейін әуеде 700 сағаттан аса ұшқан.

— Мен оқуды Ан-2 ұшағының ұшқышы ретінде бітірдім. Қазір

бұл ұшақ химиялық жұмыстарды атқарады. Нақтырақ айтсам, әртүрлі ауыл-аймақтардағы егістікті залалсыздандыру жұмысын атқарады. Шыны керек, әйел адам болғаннан кейін өзімді бұл қызметте көре алмадым. Өйткені ұлы дәрілермен жұмыс істейтін болғандықтан, ол денсаулыққа өз әсерін беретін еді. Сол уақытта нұсқаушыма маған жұмыстың ауыр екенін, мүмкіндік болса авиацияға баруымды айтып кеңес берді. Алайда үлкен авиацияға бара алмадым. Кейін оқу тәмамдаған соң Қазавиақұтқару мекемесі туралы сырттай естіп жүрдім. Соңында түйіндемемді жолдап көруге шешім қабылдадым. Күндердің бір күні Қазавиақұтқару мекемесі мені сұхбатқа шақырды. Серік Капаровтың қабылдауына барып, сұхбат барысында маған Ан-24, Ан-30 сынды тікұшақтарға бос орын жоқ екенін, алайда өзге тікұшақтар барын айтты. Бастапқыда тікұшақтың басқарылуы қарапайым ұшаққа ұқсас деп ойлады. Қаншама уақыт бойы әуеге көтерілмегеннен кейін не де болса ұшқым келді. Сондықтан бірден «иә» деп келісімді бердім. Кейін мамандығым ұшақ ұшқышы емес, тікұшақ ұшқышы болып ауыстырылды. Бұл шешімім үшін өкінемін деп айта алмаймын.

пен ТРАКТОРДЫ...

ҚҰРТ ЖАЙҒАН ТРАКТОРШЫ КЕЛІН

Ал Арайлым Байдашова — төрт жыл бойы трактор тізгінін ұстап, ауыл шаруашылығында тынбай еңбек етіп жүрген жан. Арайлым салмағы 4 тоннадан асатын көлік тізгіндеу арқылы шөп шауып, қыстаққа тасымалдаумен айналысады. Сондай-ақ кейіпкеріміз трактор айдап, шаруашылықпен айналысқан сәттерін кадрға таспалап, әлеуметтік желідегі парақшасына жариялап отырады.

— Трактор тізгіндеу ісін жолдасым үйретті. Бастапқыда көлікті, мотоциклды үйреніп бастадым. Бірақ мотоциклдан құлап қалған соң оны қайта айдауға бетім қайтып қалды. Қазір мотоциклге аса міне қоймаймын. Алғашында жолдасымның шаруаға үлгермей жүргенін көргеннен кейін мен де трактор тізгіндеп көретінімді айтып ұсыныс тастадым. Екеуіміз кез келген жұмысты бірлесе атқарамыз. Өкінішке қарай, қазір жастар ауылға келе бермейді. Оның үстіне, байланыс нашар болғандықтан, ғаламторға кіре алатын жер табу үшін бірнеше шақырым жүру қажет, — дейді тракторшы келін.

Кейіпкеріміз негізінен есеп және аудит мамандығы бойынша білім алған. Осыған дейін Жылжымайтын мүлік орталығында жұмыс істеп келген. Өзінің айтуынша, болашақ жарын да қызмет бабымен жүрген уақытта жолықтырған. Бүгінде ауылдың тынымсыз тіршілігіне бойы үйренген тракторшы келін — үш баланың анасы. Бір қызығы, Арайлым трактор тізгіндеумен қатар, мал бағып, бие мен сиыр да сауады.

— Қазір қыстақтағы шаруаны жолдасым Дарын екеуіміз жүргізіп отырымыз. Шаруашылық ата-әжеміден қалған, сондықтан оны әрі қарай жалғастыру мақсатында жолдасым екеуіміз істі тоқтатқымыз келмеді. Жазды күні таңғы бестен бастап жұмысқа кірісеміз. Бие мен сиыр сауып, майым мен құртымды жасап, қалаға өткізіп отырамын. Әзірге кәсібім — осы.

Келешекте дәл осы кәсіпті әрмен қарай жандандырып, үлкен фермер құрып, қымызды бренд өнім ретінде шығарғым келеді, — дейді А.Байдашова.

СЫНАҚТАН СҮРІНБЕГЕН АРНҰР

Жақында елордада «Арбамен арманға» атты кітаптың тұсаукесері өтті. Кітап авторы – арбадағы Арнұр Ысқақов. Кітаптың ерекшелігі сол – өмірдегі шынайы оқиғаны, бір адамның тағдырын оқырманға көркем тілмен жеткізген туынды. Арнұр Ысқақов – біз айтып отырған қайсар жанның бірі. Оның өмірі де, шығармашылық жолы да көпке үлгі. Оқыс оқиғаның салдарынан өзі тап болған қиындыққа қарамай, болашаққа нық сеніммен қадам жасаған ол біраз белестерді бағындырып үлгерген.

тандауыма ықпал еткен ата-анамның тірі қалғаныма қуанғаны, әркез маған көрсеткен қолдауы деп айтар едім. Соның арқасында өмірімдегі күрес те жеңіл өтті.

— Осы мамандықты жалғастырыңыз ба?

— Ол кезде медицинаның гинекология саласында білім алып жатқан студентпін. Қазіргі менің шығармашылық жолым мен жас кезде оқыған салам екі бөлек, айырмашылығы жер мен көктей. Жоғарғы оқу орнындағы мамандығым адамның тәнін емдеу болса, қазір спектакль, кино не болмаса кітап арқылы адамның жан дүниесін, руханиятын емдеп жатырмын десем болады. Сондықтан бір жағынан алғашқы таңдаған мамандығымнан тым алшақтап кеттім деп ойлаймын. Әрине, тікелей мағынамен салыстырсаңыз, екеуі екі бөлек дүние, машақаты да, жұмысы да бөлек.

— Ал шығармашылық жолға келуіңізге өміріңіздегі осы оқыс оқиға себеп болды ма?

— Өзім бала кезімнен бері шығармашылықпен айналысамын. Өнерге жақын болып өстім, домбыра үйірмесін бітіргенмін. Мектепте де, университетте де барлық мәдени іс-шаралардың басы-қасында жүретінмін. Өміріме үлкен өзгеріс алып келген оқиғадан кейін де көптеген мемлекеттік мекемелерде жұмыс атқардым. Khabar, 24KZ арналарында өзім жүргізген бағдарламалар болды. Ол жерде де ақпараттық жағынан жұмыс істеп, кәсіби шыңдалдым. Ал 2018 жылдан

бастап елімізде әлеуметтік жағы ақсап тұрған ерекше азаматтардың саласында кәсіби тұрғыда бірінші болып қызмет ете бастаған жандардың қатарында болдым. Тек әлеуметтік желіде ғана емес, сондай-ақ телеарналарда, кино, театр саласында ерекше жандардың проблемасын айту, оны халыққа жеткізу — біздің алғашқы бастамаларымыздың бірі болды. Осылай шығармашылық жолға да келдік.

Ал өмірімнің тек бір бөлігі емес, барлық сәтінде шығармашылық жолына ауып кетуіне себепкер болған, яғни қазіргі жолда жүруіме ой тастаған жарым Лаура деп айтар едім.

— Сіздің бұған дейін көптеген фестивальдерде бой көрсетіп жүргеніңізді білеміз. Ал шығармашылық жолыңызда «Арбадан арманға» кітабын жазу ісін қашан қолға алдыңыз? Бұл кітаптың негізгі идеясы өз өміріңізге негізделген екен. Тағдырыңыздың ауыр кезеңін еске түсіріп, оны жазып шығу ауыр тиген жоқ па?

— Кітаптың идеясы сол 2008 жылы басталған қиындықтыққа негізделген. Бұл туындыны жазу туралы ой сол кездегі травмадан кейін пайда болды. Жалпы, екі жылға жуық мен сол келеңсіз сәттен, оқиғадан шыға алмай жүрдім. Барлығы уақыт еншісінде деп айтамыз ғой. Менің қызығушылығымды оятқан жарым Лаура дегім келеді.

Негізі, «Арбадан арманға» кітабы 2008 жылы жазылып басталған.

Ол алғашында хат ретінде жазылды. Шынымды айтсам, сол кез өмірден түңіліп, өмір сүргім келмей жүрген сәттің бірі еді. Сонда артымнан бір із қалсыншы деген оймен жазып бастағам бұл хатты. Оны кітап болып шығады деп ойламадым. Отбасыма қалдырған жазба ретінде бастап, қиын сәтке тап болғанға дейінгі балалық шағымның керемет кезеңдерін суреттеп жаздым. Шамамен бес айдай уақыттың ішінде 300 бетке дейін жазылды. Бірде хатты жалғастырып жазып отырғанда қолымдағы ішіп отырған кеседегі шәй төгіліп, ноутбук жанып кетті. Содан бұл ары қарай жазылмай қалған болатын. Кейін өміріме байланысты кино да, спектакль де шығып жатты. Енді кітабым да шықсыншы деген ниетпен қолға алып, соңына дейін жазған туындым болды.

— Кітапты басып шығаруда демеушілер тарапынан көмек болды ма әлде өз қаржыңыздан ба? Алғашқы туындыңыздың болашақта жалғасы бола ма?

— Кітапты өз қаражатымызбен шығардық. Қазірге 100 данамен басылды. Болашақта таралым санын көбейтіп, тағы да шығарамыз деген ниет бар. Жасыратыны жоқ, алдағы уақытта дәл осындай жобалар мәндетті түрде жалғасын табады деп ойлаймын. Бұл енді тек бастамасы ғой. «Арбадан арманға» еліміздің барлық өңіріне таратылмайды. Оның бәрі қаржыға кеп тіреліп тұр. Менеджер саласын реттейтін қыздар жұмыс істеп тұр. Алдағы 15-20 күнде авторлық кітабым онлайн немесе кітап сататын дүкендердің сөресінен табылатын болады.

— Осы туындыңызбен қатарласа, «Жизнь после» деген фильміңіз де көрерменге жол тартты. Бұл — Қазақстандағы шынайы өмірден алынған мотивациялық алғашқы фильм деген бағаға ие болып жатыр. Оның кітап мазмұнынан ерекшелігі неде? Әлде кітап желісімен түсірілді ме?

— Иә, кино да, спектакль де, кітап та барлығы өмірде болған оқиғаға негізделген. Үшеуінің де мазмұны менің өмірімнен алынған. Десе де, үшеуі үш түрлі бағытта. «Екі тағдыр, бір өмір» атты спектакль көрерменге ой салар шынайы оқиғаны жеткізсе, «Жизнь после» орыс тілінде түсіріліп, режиссерлік тұрғыдан құрастырылған. Ал «Арбадан арманға» кітабы — рухани жағынан оқырманға ой саларлық туынды.

Өмірде әр нәрсе бір-біріне себепкер ғой. Сүйегі жиі сына беретін бір қыз бар еді. Содан сол қызға көмектесуді ұйғарып, бұл істі қолға алдым. Мұны қателеспесем, 2012 жылы сол қыздың қайырымдылық концертінен бастадым. Көмекке зәру қызға қолұшымызды беріп концерт жасадық, одан қомақты қаражат жиналды. Дәл осы сәт «Жизнь после» киносында көрсетіледі.

— Сізді жігерлендіретін нәрселерді атап беріңізші. Өзіңізге үлгі болған адам ретінде кімді айтасыз?

— Қазір біздің қоғамда қандай әлеуметтік топқа жатса да, әлсіз адамдар көп кездеседі. Ол адамның жағдайына байланысты деп ойламаймын. Мені жігерлендіретін, өмірге деген қызығушылығымды арттыратын — жұмыс. Қоғамға пайдан тисе, өмірге деген махаббатың артып тұрса, соның өзі адамды жігерлендіреді деген ойдамын. Мысалы, менің өміріме негізделген киноның жарыққа шығуы жарымның махаббатынан пайда болса, кітап өзімнің өмірге деген махаббатыммен жазылды.

Әрине, маған үлгі болған адам бар. Ең бірінші, өзімнің атамды айтар едім. Қазір ол кісі өмірден өтті. Ал екіншісі — өзім іспеттес 25 жасында травма алып, қазір арбада отырған ағам. Қазір ол кісі 75 жаста. Менің өмірге деген құлшынысымды арттырып, арбада жүрсе де білім алуға болатынын, қоғамға пайдан тиетін азамат болуға мүмкіндіктің көп екенін айтып бағыт-бағдар көрсеткен осы кісі. Отбасын құруда өмірлік кеңестерін айтқан да осы кісі болады. Жаңа айтқанымдай, ең бірінші атамды үлгі тұтамын, ал сол атамның орнын басқан ағамның жөні бөлек.

— Өңімеңізге рақмет!

Сұхбаттасқан
Сымбат БАУЫРЖАНҚЫЗЫ

ҚҰРДЫМҒА АПАРАТЫН ҚҰМАРЛЫҚ

Соңғы жылдары құмар ойынның құрығына түсіп, сан соғып қалған азаматтардың көбейіп кеткенін естіп жүрміз. Бар тапқан-таянғанын ойынға жұмсайтын адамның табысында береке болмасы анық. Мұның соңы шаңырақтың шайқалуына әкелуі әбден мүмкін. Соған қарамастан, бүкмекерлік кеңседе түрлі спорт ойындарына бәс тігіп, автоматтарға ақша салатын жастардың қатары артып барады. Жастардың оңай ақша табуға қызығушылығы артқаны сонша, қалтасы қанша қағылса да бұл ойынға деген құмары басылар емес.

Ең сорақысы, еліміздегі әрбір бесінші жас құмар ойынның құрбаны екен. Былтырғы жылдың өзінде ойынқұмарлық 157 мыңнан астам адамды оңдырмаған. Статистика бойынша, елдегі әрбір он ерлі-зайыптының жетеуі құмар ойынның кесірінен ажырасады екен. Сондай-ақ суицид жасаған әр бесінші адамның лудоман екені анықталған. Аталған мәселе жөнінде Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев Ұлттық құрылтайдың үшінші отырысындағы сөзінде айтқан болатын.

Жеңіл ақша табуға әуес адамдардың қатары артқан сайын қоғамның да әлсіз тұсы басымырақ болады. Ал психиатр маманның

айтуынша, ойынға деген құмарлық — адам санасындағы бұзылыс. Ол ең ауыр дерттердің бірі екенін айтты.

«Лудомания — наркомания ұғымымен егіз. Тіпті, наркоманиядан да ауыр деп айтуға болады. Себебі мұның тәуелділігі өте ауыр. Алғанынан бергені көп, сол бергенін қайтарамын деп жүріп қаншама адам ар-ұят, намысынан жүрдай болады. Мұндай адамдарда психикалық тәуелділік басым. Яғни, күні-түні ойлағандары бір нәрсе. Қазір қоғамның өзі жеңіл ақшаға әуес болып қалған. Бұл стратегия бұрын басталған және жалғаса береді. Лудомандардың түрі де көп: неврологиялық, шезовиктік түрі бар. Арасында түбіне дейін ұтылғанша ойнайтын ойыншылар да болады. Бұл — психологиялық бұзылыс. Осындай бұзылыспен күресуде қоршаған ортаның, мемлекеттің, ата-ананың қалағаны маңызды емес, тәуелді адамның бұзылыспен күресуді қалағаны маңызды. Өйткені уақытша емдеуге жатқызған соң, оның қайта тәуелділігі басталатыны анық. Ғылымға сүйеніп айтсам, адамның дамуы туғаннан басталады. Егер туған сәттен бастап ему процесі дұрыс болмаған балада міндетті түрде түбінде бір затқа тәуелділік пайда болады. Мысалы, ол алкоголь өнімдеріне не болмаса құмар ойындарға болуы мүмкін. Сонымен қатар жастардың көбіне құмар ойынның жетегінде кетуіне ата-ананың тәбиесі, дұрыс көңіл

бөлмеуі басты себеп болады», — дейді психиатр-нарколог Санжар Тұрсынметов.

Құмар ойынға салынып одан қатты зардап шеккендер үшін көптеген тәуелділіктен оналту орталықтары жұмыс істеп тұр. «Бірақ олар тек нұсқаулықтар ғана» дейді лудомандардың психологиясын зерттеп жүрген Ильяс Бордатханов.

«Өзіңіз жүрген орта міндетті түрде сізге әсерін тигізбей қоймайды. Психологиялық тұрғыда кез келген адам өзінің құмар дертіне тәуелді екенін мойындамайды. Олардың ойынша, бұл әрекеті тек қаржыға тірелмей, хоббиі іспетті болып кеткен. Психологияда

«соңғы қайту нүктесі» деген түсінік бар. Бұл нүктеге адам бар дүниесінен айырылғанда жетеді. Осы тұста психологтер мен оналту орталықтары адамды тәуелділіктен толық арылтады деп айта алмаймын, олар тек нұсқаулықтар мен бағыт-бағдар ғана береді. Егер сол бағыттағы тәртіпті қатан сақтаған жағдайда ғана адам бойындағы ойынға деген тәуелділіктен арыла алады. Менің ойымша, мектептерде, жоғарғы оқу орындарындағы жастарға осы туралы дәріс оқып, құрдымға апаратын жол екенін түсіндіру керек», — дейді ол.

С.БЕГІМБАЙ

ЖАҚСЫЛЫҚ ПА БЕТ БҰРУ

Жуырда Алматыда «Қазақ бақсыларының тұңғыш құрылтайы» өтті. Бұрын-соңды халық мұндай құрылтайды көріп-білмегесін бұл іс-шара төңірегінде әлеуметтік желіде әртүрлі пікірлер қаулап берді. Бірі адасқандық деп санаса, енді бірі көнеден келе жатқан ата дәстүрімізді жаңғырту, ұлттық болмысымыз деген пікірін жеткізді. Осы ретте бақсылық дегеніміз не, бақсы дегеніміз кім — осыған ой жүгіртіп көрелік.

Наурызбек САРША

Мәдениеттанушы Бердалы Оспан өзінің паракшасында бақсылар туралы мынадай деректерді келтіреді: «ХІ ғасырда жазған Түркі сөздігінде Махмұт Қашқари бақсыны «қам» деп жазған. Бұл сөз әлі де қолданыста. Мысалы, «қамдану», «қамдау» тағы басқа М.Дулатидің «Тарихи Рашиди» кітабында Әлішер Науаиды аталары бақшы деп жазған. Сәбит Мұқанұлының «Өмір мектебі» кітабында бабаларының бақсы болғаны жазылған», — дейді. Иә, қазақ әдебиетінде бақсылар туралы аз жазылмады. Соның көш басында Ілияс Жансүгіров пен Мағжан Жұмабаевтың шығармалары тұрады десек қателеспейміз.

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІНДЕГІ БАҚСЫ ОБРАЗЫ

Күй атасы деп танылған Қорқытты кей деректерде бақсылардың пірі деп санайды. Ел аузындағы әңгімелерге қарағанда Қорқыттың әкесі қара бақсы аталған ғұлама адам болыпты. VI-VII ғасырлардағы оғыз-қыпшақ дәуірінде өмір сүрген Қара бақсы алдағыны болжап айта алатын, сана-сыздарға саналы ой салатын құдіретті, жалаң аяғымен шок басқан, ағын суды тоқтатқан, көкке ұшып, жерге түсе алатын ерекше қасиетке ие екен. Ежелгі жыр-аныздарда бұл даңқты бақсының қырықтай қасиеті бар деп сипатталады. Академик Әлкей Марғұлан Қара бақсыдан туған Қорқытты бақсылардың бабасы деп таниды. Қазақ фольклорының ірі жанашыры Ә.Диваев жинағында Қорқыт туралы: «Әуелі бақсы пірі Қорқыт ата, Тілеймін ғафу ет деп кетсе қата. Адамнан ер Сүлеймен өткеннен соң Мойныма көп жасамағат салған бата», — деген жыр жолдары кездеседі.

Қорқыттан кейінгі бақсылардың ірі өкіліне зерттеушілер Қойлыбайды жатқызады. Шоқан Уәлихановтың өзі Қойлыбай бақсыға үлкен баға беріп:

«Бағаналы Қойлыбай — барлық бақсының пірі, қорғаушысы, Қорқыттан кейінгі ең биік бақсы осы» деген екен. Ел арасында осы ұлы бақсының құрметті есімімен бірге «Қойлыбайдың қобызы» деген тіркес сақталған. Қобызын бәйгеге қосқан бақсының қобызы 200 жүйрікпен бәйгеге түсіп, озып шыққан деседі.

Мағжан Жұмабаевтың «Қойлыбайдың қобызы» атты дастанында: «Ертеде ел бар екен қалың Найман, Қытайға қалың найман қанат жайған. Қалың найман ішіндегі бағаналы Қазақта бақсы асқан жоқ Қойлыбайдан», — деп таныстырылады.

«Күй» атты поэмасында Ілияс Жансүгіров: «Қобызшы — Молықбай шал Матайдағы, Матайда — Кенже, Туңғат Сақайдағы. Қазақта қобызшының қалғаны сол, Жорға еді маймаңдаған бақайшағы», — бастап, бақсының күйін:

«Кейде күй талмаураған, талықсыған, Кейде өжет, кейде долы, албыртсынған. Кейде паң, кейде дарқан, кейде сергек, Шаршы өрге кейде шапып шауып тынған», — деген жолдары арқылы бейнелейді.

БАҚСЫЛЫҚҚА?

Бұл поэманың басты кейіпкері Молықбай Байсақұлы қобызшы, бақсы, ақын, жырау, композитор, кеңестік саяси қуғын-сүргін құрбаны болған жан екен. Өнерпаздық, емшілік қасиеттері әкесінен дарыған Молықбай — жыр дүлдүлі Ілияс Жансүгіровтің кіндік әкесі делінеді. 1930 жылы «халық жауы» деген жаламен тұтқындалып, Алматы түрмесінде қайтыс болған. Абзал халқына киелі қара қобыз және шипагерлік қасиеті арқылы қамқор болғандықтан «қобызшы Молықбай» деп атанған.

1927 жылы Ілияс Жансүгіров пен Мұхтар Әуезов қобызшы Молықбайды арнайы іздеп келіп, Амантекше жайлауында кезігіп, тартқан күйлерін тыңдайды. Сол сапардан Ілияс Жансүгіров «Күй» поэмасын жазып, «Жаңа мәдениет» журналына 1929 жылы бастырып шығарады.

Қобызшы Молықбай туралы «Күй» поэмасында Ілияс Жансүгірұлы: «Әлемнің әуеніне бермес ем-ау, қазақтың мұны тартқан күйші шалын» десе, жазушы Серік Жанәбіл: «Қорқыт — иісі түркі еліне ортақ болса, Молықбай — қазақтың қобызшысы», — деп ардақ тұта бағалайды.

Ал Тұрсынхан Зәкенұлының «Көкбөрілердің көз жасы» романында Шыңғыс хан заманының ұлы бақсысы — әкелі-балалы Мұңлық және Көкше туралы баяндалады. Онда қаһарлы ханның Қазақ даласы мен Орталық Азияға жасаған сапарының жолын ашқан осы бақсылар деп жазылады. Рашид ад-Диннің жазбаларында «Жұрт бұларды «Төбе Тәңірі» деп атап кеткен. Бұлар Керей Он ханның адамдары екен. Әсіресе, Көкше бақсы Шыңғыс ханға: «Мен тәңірінің өзімен тілдесіп тұрамын. Көкке шығып жүремін... Сенің жорығың сәтті болады, болашақта дүниенің билейсің!» деп сәуегейлік көрсеткен. Кейін Темужиннің даңқы асып, «...құрылтайда Менлік қарттың «жеті қонқыт» аталған жеті ұлының ортаншысы Көкеш Теп-Тенгір бақсы Темужинге «Шыңғыс хан» деген атақ беріп, қолына тоғыз құйрықты ақ ту ұстатты. Шыңғыс ханды ақ киізге салып хан көтеріп, алтын таққа отырғызды», — деп суреттейді жазушы.

БАҚСЫ ДЕГЕН КІМ?

Шоқан Уәлихановтың жазуынша, «Ұлы бақсылар барлық ауруды жаза алады, қарынды тіліп ота жасайды,

әйелдердің аман-есен босануына болысып, албастыларды рухымен сескендіреді, қуалайды, керемет ойындарымен өзінің рухын шақырып, бал ашады» екен. Шамамен мәдениетіндегі бақсылық жайында XVIII-XIX ғасырларда П.Паллас, П.Рычков, Д.Банзаров, Ш.Уәлиханов, Т.Карлейль, Г.Потанин, Ф.Поярков, Ә.Диваев, Б.Досымбеков сынды ғалымдар зерттеу жұмыстарын жүргізсе, Кеңес үкіметі заманында И.Че-

«Бұл іс-шара қазақ бақсыларының құрылтайы деп аталса да тек бақсылар ғана емес, бойында табиғат дарытқан ерекше қасиеті бар жандарға арналды. Ал қасиет дегеніміз — бақсылықтан кеңірек құбылыс. Ол қасиет бақсылардан бөлек ақындар мен жырауларда, күйшілер мен әншілерде, батырлар мен хандарда да болған. Қасиет тек емшілікке ғана келіп тірелмейді, ол барлық салада көрініс табады. Ол тылсым күш. Бүгінгі заман бақсыларының түрлі әдістері бар. Мәселен, табиғат апаттарына қарсы өзінің тылсым күштерін пайдаланады. Өрт болған жерлерге жауын жаудыру, дауылды қайтару деген сынды. Сонымен қатар түрлі спорттық, өнер жарыстарында да бақсылар өздерінің киелері арқылы спортшыларымыз бен өнерпаздарымызға қолдау көрсетеді», — дейді ол.

Сонымен қатар Арман мырза кейбір сөнер адамдарында да бақсылықтың нышаны кездесетінін жеткізді.

«Бір ғана мысал, әнші Димаш Құдайбергенді алайық. Оның бойында да осындай ерекше қасиет бар. Оған дауа жоқ. Оның дауысын тыңдаған кейбір онкологиялық ауруы бар адамдар жазылып жатыр. Яғни, оның дауысында тылсым күш бар. Сол тылсым қонған дауысы арқылы кейбір науқастар емделіп жатыр», — дейді құрылтай ұйымдастырушысы.

БАҚСЫЛЫҚ ТЕК ҚУАЛАЙДЫ

Мақаламыз құрғақ ақпаратқа ғана құрылмас үшін Мәдет Расұлұлы атты бақсымен тілдескен едік. Ол өзінің бақсылық қасиеті атадан балаға, ұрпақтан-ұрпаққа жалғасып келе жатқан қасиет екенін айтып өтті.

«Менің арғы атам Тілеуберді аймағына Өгіз бақсы деген атымен танымал қасиетті адам болған. Өгіз бақсы атануының да тарихы бар. Бала кезінде біраз бақсы жиналып, киіз үйдің ішінде бір байдың сырқатқа шалдыққан қызын емдеп жатыпты. Емдеу барысында кенет бақсылардың қасиеті жойылып кетеді. Сонда бақсылардың бірі босағада отырған балаға қарап: «Әй, бала біздің қасиетімізді жоярлық сенің қандай қасиетің бар?» деп қалады. Сонда әлгі бала: «Сырқаттың үстінен өгіз көріп тұрмын. Рұқсат етсеңіздер, сол өгізді тұрғызып айдап кетейін» дейді. Осылайша, қолына қамшысын алып аурудың үстіндегі көзіне көрінген өгізді қырық асырып жіберген екен. Содан бастап атамды Өгіз бақсы деп атап кеткен екен», — дейді бақсы.

Атадан балаға дарыған қасиет Мәдет бақсының әкесіне де қоныпты. Тіпті, республикалық бақсылар байқауында жеңімпаз атаныпты. Бақсының айтуынша, әкесі баласынан ерекше қасиет байқап жолын жалғастыруды өтініпті. Сонда қарсыласқан баласына әкесі: «Егер бұл жолды ұстанбасаң түбі сені мәрттіктің», — дейді. Осылайша, отыз жасынан жаңа асқан жігіт бақсылықты қолға алады. Түрлі ауруды емдеген бақсы алдына дәрігерлер қайран қыла алмаған жандардың да дертіне шипа бергенін айтады. Бүгінде Алматы қаласында тұрып жатқан бақсы алдына келгендердің тамырын ұстап, тіліне қарап-ақ сырқаттың диагнозын тап басып айта қояды екен.

канинский, Ә.Марғұлан, Ә.Қоңыратбаев секілді ғалымдар тұшымды еңбектер жазды. Бақсы — шағатай тілінің «бақшы» сөзінен шыққан делінсе, моңғол тарихын зерттеуші Б.Владимирцовтың пікірі бойынша, «бахши» сөзі моңғолдардан шыққан, ол сауатты, тәлімгер дегенді білдіреді. Түрікмен, жартылай көшпелі өзбектер мен каракалпақтар тілінде бахши сөзі «жырау», «ақын» деген ұғымды білдіреді.

Бақсы тұлғасын терең зерттеген ғалым В.Басилов бақсылықтың палеолит дәуірінде пайда болғанын айтады. Ал Окладников, Формозов, Запорожский, Марғұлан, Ақышев сияқты ғұламалар тарапынан бақсылық неолит дәуірінің аяғында пайда болды деген ой алға тартылды.

БАҚСЫЛЫҚ ӨНЕР АДАМДАРЫНЫҢ БОЙЫНДА ДА БАР

Осы ретте біз жоғарыда айтқан «Бақсылар құрылтайын» ұйымдастырушылардың бірі Арман Нұрмұханбетовтен пікір сұраған едік.

ТҮЙІН:

Бақсылар ислам діні таралғанға дейін ру-тайпалардың саяси-әлеуметтік өмірінде өте маңызды рөл атқарған. Мәселен V ғасырдағы ғұн патшасы Еділдің айналасында көптеген даңқты бақсы болған. Олар әрбір күрделі оқиғаларды күні бұрын болжап, патшаға жеткізіп отырады екен. 451 жылғы Каталаун шайқасының тағдырын бақсылар құмалақ ашып, бірнеше күн бұрын айтып берген. Болжам дәл келген. Жазушы Шыңғыс Айтматов «Құз басындағы аңшының зары» атты Мұхтар Шахановпен бірігіп жазған кітабында: «...Тарихшы Наршаһи «Бұқара тарихы» атты кітабында: «...Құтайба мешіттер орнатып, кәпірлік және отқа табынушылық рухтағы шығармаларды жойды» деп жазды. Иә, ислам үстемдік еткен дәуірде шамандар қоғам өмірін үйлестіруші, реттеуші қызметінен айырылып, тек бақсы-балгерлік қызметін ғана сақтап қалады. Ақырында діншілдер бақсылық өнерді қоғамнан аластатып, бойындағы ерекше қасиеті қысқан бақсылардың біразы бұл дүниедегі істер мен қызықтардан бас тартып, жұрттан оқшау жүрсе де рухани жетілуді мақсат еткен адамдар қатарына қосылып, күнкөріс үшін ел кезіп кеткеніне тарих куә.

Мәдениеттанушы, ақын Ықылас Ожай: «...Біздің батырлар жырында көп кездесетін «Отқа салса жанбайтын, суға салса батпайтын» мотиві дәл қазіргі біздің сана үшін хас батырды әсіре көтермелеу мен адақтау секілді қабылданары хақ. Оқиғаның осылай өрістеп жетуіне басты дәйек болған дүние адам рухының күші мен дәрегейі ме дейміз. Ибраһим пайғамбар лаулаған отқа неге жанбады? Ендеше «Отқа салса жанбайтын, суға салса батпайтын» ұғымы, әсіресе сөз емес, адам рухының алапаты мен мүмкіндіктері. Біз өкінішке қарай, рухтың мұндай жойқын кереметтерін елімізге енген мына бір вахабизм індетінен кейін «бақсылық» пен «жын-пері» деген атаулардың айналасында ғана қарап, белінен сыздық та салдық. Жалпы, аруақ пен әулие феноменіне бір бойламайынша, кие мен тылсым ұғымдарының нарқына жету еш мүмкін емес», — деп толғайды. Сонымен бақсылық адасқандық па, бабалардан көш тартқан көне қасиет пе? Алдияр оқырман, сіз не дейсіз?

Маңғыстауда жаңа жыл 14 наурыздан басталады. Бұл күні еңбектеген баладан бастап, еңкейген кәріге дейін көрші-қолаң, ағайын-туысқа барып, «Амал келді – жыл келді!» деп қуанып, көрісіп шығады. Өткен өкпе-наз ұмтылып, араздық кешіріледі. Жамандықтың бәрі амалда жауған ақша қармен жуылып, Қаратаудың ызғарлы желімен кептіріліп келмеске кетеді. Ағылған жұрт түбектің ең биік шоқысы – Отпан тауда бас қосып, арқа-жарқа көрісіп, келер күнге берекелі батасын береді. Сөйтіп, жұрт жаңа жылға жаңа көңілмен, жақсы тілекпен аяқ басады.

Айта кетейік, «Амал» мерекесі, «Көрісу» салты маңғаз мекенде бұрыннан бар, мұқым қазаққа ортақ дәстүрдің үрдісі.

– Қазір «Амал» мерекесі республикалық дәрежеде қайта жанданды, ұлттық мерекеге айналды. Көрісу салты, кара шаңырақ ұғымы, кара қазаннан дәм тату дәстүрі жаңғырып, қалыптасты. Бұл – Маңғыстау халқының соңғы жиырма жылда жасаған адал еңбегінің жемісі, ақ уыз ниетінің айғағы. Осы мәдени шаралардың негізі жүгін жастарымыз көтеріп, игілікті іске мұрындық болуда, – дейді бүкіл Алашқа танымал ақын Сабыр Адай.

Ақтаудағы өз Наурызды қарсы алу шарасының шымылдығы мереке қарсаңында теңіз жағасындағы алаңда кешқұрым түрілді. Ашық аспан аясындағы амфитеатр сахнасында шығармашылық ұжымдарының «Алтыбақан» ойын-сауық концертімен басталды. Мерекелік кеште әншілер мен бишілер өнер көрсетіп, халыққа көтеріңкі көңіл күй сыйлады. Дильназ Тілепова «Қызымын елдің» әнін, Шолпан Берікбаева «Бипыл» халық әнін сырқады. Халықтық ұжым «Мұнара» би ансамблі «Шабыт» биін биледі.

– Наурыз мерекесіне орай ұйымдастырылған шараның мақсаты – халыққа мерекелік көңіл күй сыйлау. «Абай» атындағы мәдени-демалыс кешені басшысының орынбасары Маргарита Омарова. Жиналған елді ұлы күнмен құттықтады.

«Алтыбақан» фольклорлық ән-би ансамблінің тарихы 1972-1982 жылдары Бейнеу ауданына басталғанын айта кетейік. Сол жылдары аудандық мәдениет бөліміне Е.Болысов басшылық жасап, ұлттық өнерді салт-дәстүр, ұлттық ойындарды насихаттау мақсатында «Алтыбақан» этнографиялық және фольклорлық ән-би ансамблін ұйымдастырып, алғашында он шақты өнерпазбен

МАҢҒЫСТАУДА

өз Наурызды

АЙРЫҚША

АТАП ӨТТІ

сахнаға шығарылған болатын. Оның құрылуына Б.Әзірханов, Ы.Юсупов, Б.Дарикулов, І.Көбеген, Ә.Ағысбаев, С.Адай, Б.Мырзабеков, тұңғыш режиссері С.Тастайбеков атсалысты.

«Алтыбақан» 1987 жылы Мәскеуде Қазақстан Республикасының мәдени күндеріне қатысты. Румыния, Болгария елдерінде өнер көрсетті. Бүкілодақтық халық шығармашылығының І және ІІ фестиваліне қатысты. Өнер ұжымы Қазақстан КП Орталық комитеті, Министрлер кеңесі, ВЦСПС және ВЛКСМ Орталық комитетінің адресатымен, Бүкілодақтық композиторлар одағының бірінші дәрежелі дипломмен марапатталды.

– Өңірде биылғы ұлыстың ұлы күні Наурыз мейрамы ерекше атап өтілуде. Дүбірлі думан Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың шешімімен бекітілген Наурызнама онкүндігі тұжырымдамасы аясында жыл басы – Амал мейрамынан бастап, 10 күнге жалғасты, – дейді облыстық Мәдениет басқармасы басшысының орынбасары Гүлзада Төлеуғалиева. Шынында да, ел аумағында жаңа форматта тойланған жасампаздық нышанындай жаңа жыл – өз Наурыз мейрамы Маңғыстау өңірінде ерекше атап өтілді. Теңіз жағалай 40-қа жуық үй тігіліп, ақ дастарқан кеңінен жайылды. Мерекеді жағалауда серуендеген халық қазақтың ұлттық тағамдары, атап айтсақ балқаймақ, құрт, бауырсақтан дәм татты. Қазақы нақышпен безендірілген киіз үйлерге бас сұғып, ұлттық тағам түрлерінен дәм татқан жұртшылық суретке түсіп, мәре-сәре болысты.

Сондай-ақ «Науша наурыз – бак, ырыстың бастауы» деген атпен театрландырылған шара қойылып, арнайы концерттік бағдарлама ұйымдастырылды. Амфитеатр аспанында халық әндері әуеледі.

Сонымен қатар ұлттық ойындар ұлықталып, атап айтсақ кір тасын көтеру, ләңгі тебу, бес асық, асық ату, тоғызқұмалақ, қол күресі, арқан тарту сынды сайыстарға халық белсене атсалысты.

– Ұйымдастырылған ұлттық ойындар қала тұрғындары мен қонақтары арасында өткізілді. Мерекелік шараға қатысқандардың көбі қол күресі, кір тасын көтеру және ләңгі тебуге қатысты. Бұл тұрғындардың ұлттық спорт түрлеріне деген қызығушылығының артуын білдіреді, – деді Ақтау қалалық Мәдениет, дене шынықтыру және спорт бөлімінің маманы Айдана Мұратова.

Мерекеді маңғыстаулық үкіметтік емес ұйымдар бірігіп, алаңға киіз үй тікті. Жеті қанатты киіз

үйді тігуге 50-ге жуық ҰЕҰ атсалысты. Киіз үй ішіне қала тұрғындары мен қонақтарына арналған мерекелік дастарқан жайылды. Киіз үйдің ішінде сәбидің тұсауы да кесілді. Халқымыз ұл-қызының тұсауын бойына жақсылық дарысын деген мақсатта көреген, дана, сыйлы тұлғаға кестірген. Тұсау кесу мәртебесі ақын, «Адалдық алаң» қоғамдық бірлестігінің төрағасы Дайрабай Мамашұлына бұйырды.

Бұл шараға облыс әкімі Нұрлан Ноғаев та қатысып, үкіметтік емес ұйымдардың тіккен киіз үйінде қонақ болды. Айта кетейік, амфитеатр алаңында алғаш рет журналистер үйі де тігілді. Мұнда өңірдегі БАҚ өкілдері қазақша нақыштағы киім киіп, ұлттық тағамдардан дастарқан жайып, қала тұрғындарын қарсы алып жатты.

Киіз үй Журналистер одағының Маңғыстау облыстық филиалының ұйымдастыруымен тігілгенін айта кетейік. Облыстық «Маңғыстау Медиа» ЖШС және

«Маңғыстау» телеарнасының жәдігерлері, өңір басылымдары мен архивтегі суреттерден көрме жасакталып, оны көпшілік қызыға тамшалады. – Биылдан бастап, Наурыз мейрамы ерекше тойланып жатыр. Осы орайда облыстың журналистері де бас алаңға киіз үйімізді тігіп, халыққа мерекелік көңіл күй сыйлауды жөн көрді. Тұрғындар облыстағы БАҚ жұмысымен танысып, киіз үйден дәм татуда, – деді Журналистер одағының Маңғыстау облыстық филиалы төрағасы Гүлмира Әбішова.

Мерекі күні теңіз жағасында суретшілер мен колөнершілердің көрме-жәрмеңкесі де өтті. Шарада колөнершілер киізден жасалған ұлттық киімдерін және ағаштан жасалған бұйымдарын көрсетті. Сонымен қатар көрмеге суретшілердің 70-ке жуық туындысы қойылды. Көрмедегі суреттерден Наурыз мерекесіне орай, арнайы альбом да жасакталды.

– Альбомға 35 суретшінің туындылары жинақталды. Негізгі мақсат – ұлттық құндылықтарды сурет өнері арқылы көрсету, – дейді Суретшілер одағы Маңғыстау облысы филиалының төрағасы Бақытжан Құлбаев.

Наурыз мерекесін тойлауға жиналған жұртшылық М.Өскінбаев атындағы Маңғыстау облыстық филармониясы мен Н.Жантөрин атындағы музыкалық драма театры әртістерінің концертін қуана тамшалады. Мерекелік концертте Дана Құлманова, Асанәлі және Асқар Көшеровтер, Кәмшат Ізгілеуова, Бактыгүл Онғарова, Фариза Ретбайқызы, Бауыржан Ретбаев, Екпін Толқынхан, Нұржанат Бисебаева, Марат Станов, Гулфайруз Баспаева, Данияр Губайдуллин, Акмарал Арғынқызы, Бауыржан Ескалиев, Мөлдір Жайлыбаева, Нұрдаулет Дүйжанов сынды әртістер өнер көрсетті.

– Көрметтік қазақ елі! Баршаңызды келіп жеткен жаңа жыл мерекесімен құттықтаймын. Барша әлем жанарып, жайқала түскендей. Қазақ халқы осы күнді асыға күтіп, дәл осы мерекені одан әрмен думанға айналдыратыны бәрімізге мәлім. Мерекеді халқымыз үшін арнайы ән шашуымызды тарту еттік, – деді М.Өскінбаев атындағы Маңғыстау облыстық филармонияның әншісі Асанәлі Көшеров.

– Бәрі өте керемет өтті. Барлығы да жақсы болғай. Өнерпаздар жоғары деңгейде өнер көрсетті. Мерекелік шараға домбырамды арқаға асып, арнайы қазақша киініп келдім. Салт-дәстүрімізді сақтайық! – деді қала тұрғыны Нұрзат Тілеубаев.

Сағындық РЗАХМЕТОВ,
Маңғыстау облысы

Ашық тендер амалымен «Кәсіби авариялық-құтқару қызметтері» қызметін сатып алуды өткізу туралы хабарландыру

«Азиялық Газқұбыры» ЖШС «Кәсіби авариялық-құтқару қызметтері» қызметін сатып алу бойынша ашық тендер өткізетіні туралы жариялайды. (Лот саны – 3; 2024-ші жылға жалпы сомасы 288 521 640,00 тенге, ҚҚС-сыз; 2025-ші жылға жалпы сомасы 400 179 488,40 тенге, ҚҚС-сыз).

Сатып алынатын қызметтер тізбесі мен олардың егжей-тегжейлі ерекшеліктері тендерлік құжаттамада көрсетілген.

Тендерлік құжаттаманың көшірмелерін 050062, Қазақстан Республикасы, Алматы қаласы, Абай даңғылы 109 «В», 604-қаб. мекенжайынан алуға болады.

Тендерлік құжаттаманың көшірмесін алу үшін әлеуетті жеткізіп берушінің өкілінде сенімхаттың түпнұсқасы/Бұйрық пен Шешім көшірмесі басшыға және жеке басын куәландыратын құжаттың көшірмесі болуы қажет.

Конверттерге салынған тендерге қатысуға арналған өтінімдерді әлеуетті жеткізіп берушілер «Азиялық Газқұбыры» ЖШС, 050062, Қазақстан Республикасы, Алматы қаласы, Абай даңғылы 109 «В», 604-қаб. мекенжайына ұсынады (жібереді).

Тендерге қатысуға өтінімдерді ұсынудың соңғы мерзімі 2024 жылғы 15 сәуірде, сағ.10:00-ге дейін.

Тендерге қатысуға арналған өтінімдер салынған конверттер 2024 жылғы 15 сәуірде, сағ. 11:30-де мына мекенжайда ашылатын болады: 050062, Қазақстан Республикасы, Алматы қаласы, Абай даңғылы 109 «В», 605-конференц залы.

Қосымша ақпарат пен анықтаманы мына телефон арқылы алуға болады: + 7 (727) 393-01-50.

Объявление о проведении закупки услуги «Обслуживание профессиональными аварийно-спасательными службами» способом открытого тендера

ТОО «Азиатский Газопровод» объявляет о проведении открытого тендера по закупке услуги «Обслуживание профессиональными аварийно-спасательными службами». (Количество лотов – 3; общая сумма на 2024 год – 288 521 640,00 тенге без учета НДС; общая сумма на 2025 год – 400 179 488,40 тенге без учета НДС).

Перечень оказываемых услуг и их подробная спецификация указаны в тендерной документации. Копию тендерной документации можно получить по адресу: 050062, Республика Казахстан, г. Алматы, пр. Абая 109 «В», каб. 604.

Для получения копии тендерной документации необходимо наличие у представителя потенциального поставщика оригинала доверенности или копии Приказа и Решения для руководителей с копией документа, удостоверяющего личность.

Тендерные заявки на участие в тендере, запечатанные в конверты, представляются (направляются) потенциальными поставщиками в ТОО «Азиатский Газопровод» 050062, Республика Казахстан, г. Алматы, пр. Абая 109 «В», каб. 604.

Окончательный срок предоставления заявок на участие в тендере до 10:00 часов 15 апреля 2024 года.

Конверты с заявками на участие в тендере будут вскрываться в 11 часов 30 минут 15 апреля 2024 года по следующему адресу: 050062, Республика Казахстан, г. Алматы, пр. Абая 109 «В», в конференц-зале 605.

Дополнительную информацию и справку можно получить по телефону: + 7 (727) 393-01-50.

«Күлкінің жеңбейтін
дұшпаны жоқ».
Бауыржан Момышұлы

«АРА» — ара болады,
шаққан жері жара болады».
Оспанхан Дүбәніров

«Күле білу — өмір,
күлдіре білу — өнер,
күлкі болу — өлім».
Сейіт Кенжеахметұлы

30.3.2024 ж.

«Айқынның»
сатиралық қосымшасы

ЖАҢЫЛТНАШТАР

Күн батып,
Қас қарайды.
Қас қарая көрсетті
Аспан айды.

Мәдиге
Әли кеп,
Ойнағаны ғанибет.
Мәди мен
Әлиге
Ғани кеп,
Қосылса қалар зар илеп.

Сара апайдың
Сары шалы,
Самсаны
Шайнай алмай шаршады.

Әпер демей үш етік,
Бір етікті місе тұт.

Бір ағайды
Таныңқырамадым.
Танығыңқырамағаным
Жабырқағыңқырадым.

Сатыр-сұтыр,
Тақыр- тұқырға
Бір сәт
Таңырқап тұрсақ.
Бытырадай бықырт қып,
Соккан екен бұршақ.

Бейкамға не айтам?
Не айтсам да бейкам.

Бір пәнді ғана
Жаксы оқитын Нұртанды,
Жұрт алды дей алмаймыз.

Дәу қарға
Тауларға қонбайды.
Тауларға қонбайтын
Дәу қарғаға дау бар ма?

«Өтпейтін неткен кетпен!»
Деп пе ен?
Қара жерді қас айырап,
Қайрасаң еппен.

Балақайды байқайық.
Байқайық та
Қайқайып жүргенін
айтайық.

Зәрлі аязда бөрі аралас,
Жанбыр жауса қар аралас,
Қарбалас боп,
Көктайғакта ақ тайлақ
Тайрандай алмайды.

Мылтықты көрді де,
Аңшы болам деп ынтықты.
Ынтықса да бұл тіпті
Оқтай алмас мылтықты.

Буылдырланып бүгін бір,
Бұлт басқан аспан бұлыңғыр.

Зәмзәм не?
Бальзам не?

Зәмзәм да — ем,
Бальзам да — ем.

Алысқа шабуға
Атым шыдамады.
Атымды камшылауға
Дәтім шыдамады.

Кең жердің де
Кедір-бұдыры көп,
Кем жері бар.
Кем жердің де
Кедір-бұдыры жоқ
Кең жері бар.

Шардараның
Шағаласы әртүрлі.
Шарықтап ұшып,
Шарқ ұрды.

Ол кісінің оңды ісі,
Иі жұмсақ, мол кісі.

Дәлдүріш жүзгішпін деп,
Дәлендепті.
Арыны қатты өзеннің
Арғы жағасына рең жетті.
Ағып кете ме деп,
Зәрем кетті.

Ептеп
Ет жеп,
Таңдайым тандырдай кепті.
Кесе тола
Кока-кола
Шөлімді қандырмай кетті.

Үйтіп-бүйтіп
Көрді де «Ютуб» тағы,
Сілесі қатып, титықтады.

Қақаған қыс, дала-қар,
Қара нар нені паналар?

Құлқын сәріде тұрып ап,
Маңырады сұр лақ.

Оркестр ию-кию,
Азан-қазан, сартыл-сұртыл.
Даңғаза жұрт
Дирижердың артында отыр.

Күйіндім-ау,
Күтем деп күтпегеніне.
Күтпегендегі
Діттегені не?

Пысық тым
Мысықтың
Мысын басып
«Піш!» дейді.
«Піш!» дейтіні —
Ішетінді ішпейді.

АУЫЗБАСТЫРЫҚ

Менің Қожанасырым келді де:
— Қара шенгел дегенді білесің
бе? — деп сұрады.

Қара шенгелді кім білмейді?
Тіпті, ақ шенгелді де білеміз. Бұл
кісі де сұрамайтынды сұрап,
адамның жынын келтіреді екен.
Өкпелеп қалдым.

— Сен бекер бұртиясын, —
деді Қожекең күлімсіреп. —
Баяғыда ен тоғайды қалың шенгел
басушы еді. Ол арасынан өткен
қотыр ешкінің онсыз да сирек
жүнін, қанын шығарып
жұлып алып қалатын. Ешкі
байғұс бақырып,
жан дауысы шығушы еді.

— Мұны маған неге ай-
тып отырсыз? — дедім Қожа-
насыр ағатайыма.

— Неге айтпаймын? Қазір
қара шенгел сықылды әрі өткен-
нін, бері өткеннің қалтасын сы-
пырып алатын қара шенгелдер
көбейді ғой.

— Рас, — дедім мен мойындап.
— Рас болса, мен бір-екі айғақ
айтайын. Әрі қарай өзін салмақ-
тарсын, —деп қойды ағатайым.

— Осыдан шамалы ғана уақыт
бұрын Ақтөбеде Есентұр Қадыров
деген прокурор өте жанашыр жан
еді, шіркін. Сол жалған кәсіпкер-
лік бойынша айыпталған азамат-
ты «судан таза, сүттен ақ» етіп
шығармақ болады. Бірақ оның
бұл жанашырлығын жоғары
жақтағылар сезіп қалса керек. Істі
қайта қарауға жібереді. Біздің
прокурор бұл іске қайта араласып,
тағы да кәсіпкерді ақтап алмақ
болып жанталасыпты. Білесің бе,
әлгі азаматтың әрекетінен мемле-
кетке 6 миллиард зиян келген ғой.
Ал ол соны ақтап әлек. Болмаған
соң Бас прокуратураның өкілі
араласады. Бұл оған 40 мың дол-
лар ауызбастырық бермек бола-
ды. Бірақ аталған ведомствоның
өкілі аяғын шалыс баспайтын
адал жан екен. Ұсынысты басшы-
ларына айтып келеді. Қадыров

Бас прокуратураның
өкіліне ауызбастырық беріп
жатқан жерінде құрықталады.
Ол сот шешімімен 7 жылға
кесілді. Бұл қалай енді?

Қожанасыр ағатайым маған
алара қарады. Мен — ұрлық
жасаған баладай төмен қарадым.
— Ал тында, тағы да. Ақтөбе
облысы Әйтекеби аудандық білім
бөлімінің басшысы Қаныш
Жарымбетов 22 мектеп пен 1 ин-
тернатқа бейнебақылау орнату
үшін конкурсқа қатысқан Е.Мур-
забаевқа ұсыныспен шығады.
«Сен конкурста жеңімпаз бола-
сың, әрі қарай менің қамқор-
лығымдасың» демей ме оған. Ал
осы жұмыстарды атқару үшін
мемлекеттен 40 миллион теңге
бөлінген болатын. Қаныш осы
енбегінің өтеміне 7 миллион
теңге сұраған көрінеді. Бірақ
тергеу бөлімі оны нақты ұстай
алмаған. Есесіне мердігер меке-
ме өкілі мен бөлім басшысы арасы-
ндағы хабарламалар әшкере бол-
ған. «Сонымен қатар Сарат, Бес-
құдық және Үшқатты ауылдық
округтерінде орналасқан балабақ-
шаларына бейнебақылау жүйесін
орналастыруға бір көзден сатып
алу бойынша келісімшарт жасауға
ықпал еткені белгілі болған», —
дейді облыстық мемлекеттік Қыз-
мет істері департаменті мемле-
кеттік қызмет сапасын бақылау
басқармасының бас маманы
Ләззат Қонаева. Әдеп жөнін-
дегі кеңес өкілдері оның

осы әрекеттерін майшаммен
қараған көрінеді. Ал бұған не
дейсін? — деп Қожанасыр көкем
тағы қабағын түйді.

Екеуіміз тоғай аралап, жүріп
келеміз. Қожекеңнің екі қолы
арқасында. Ләм-мим деп тіл
қатар емес. Әлден соң құлаған бір
ағаштың түбіне келіп отырдық.
Ағатайым шапанын шешіп, бөре-
не үстіне қойды.

— Тағы бір ауызбастырық ту-
ралы айтайын. Ақтөбе облыстық
Экология департаментінің
бұрынғы басшысы Нұржан Аққұл
да кәсіпкерге қамқорлық
жасағысы кеп кеткен ғой. Бұл да
жоғарыдағы прокурор сияқты
тым жаны ашығыш болса керек.
Оның да ауызбастырық алғаны
белгілі болды. Бірақ ол айыппұл-
мен жазадан құтылып кетті. Осы
облыстағы старшина Бижанов,
старшина Еркінов және сержант
Шадыманов деген жол-көлік
полициясының қызметкерлері
тәртіп бұзған жүргізушілерді
жазадан құтқару үшін үнемі ауыз-
бастырық алып отырған. Кезекті
жорықтарында жүргізушіден
80 мың теңге пара алып жатқанда
құрыққа ілінген. Міне, Ақтөбедегі
ахуал осындай. Ақтөбе деген
аппақ арына көлеңке түсіріп
тұр, — деп Қожанасыр ағатайым
ауыр күрсінді.

Ол паракорлық туралы тағы
бірір айғақ айтқалы келе жатыр
еді, уақыт шіркіннің шыр
айналып келіп қалмасы бар ма.
Қожекең ауызашарға бармақ
екен.

— Айлардың сұлтаны — Рама-
зан айында қайдағыны айтып,
басынды ауырттым білем. Қай-
тейін, айтпасыма болмады.
Кешір, айналайын, — деп Қоже-
кең көлігіне, байырғы есегіне
отырды.

Камшыны үсті-үстіне ұрып
бара жатқанына қарағанда ашуы
әлі тарқамаған сыңайлы...

Әл-СОЗАҚИ

Құлқынбек әр мереке келген сайын қутыңдап қалады. Оның мына қым-қуыт заманда ең жақсы көретіні мейрам күндері еді. Соның ішінде ол үшін Наурыз мерекесінің орны ерекше. Құдай-ау, бұл күні не ішіп-жемейді десеңші! Тамақтың қай түрі болсын, су тегін. Тек ұятыңды үйде ұмыт қалдырсаң болғаны.

Қаладағы орталық алаңға шатыр, киіз үйлер тігілді деген жылы хабар естілісімен, Құлқынбек те құдалыққа баратын адам сияқты дайындала бастайды. Жыл бойы шифонердің ішінде шаң басып жатқан шапанын қағып-сілкиді. Түлкі тымағын, күн жылы болса түте-түтесі шыққан тақиясын ілулі тұрған жерінен алып, оны да қаққансиды. Сосын белін белдікпен шарт байлап, қолына қамшысын ұстап үйінен шығады.

Қазақы киінген, өзі нарттай, көзі шоқтай, сөзі атылған октай қарияны көргендер қоғадай жапырылып, шетінен сәлем береді. Құлқынбек те қу ғой, тандап жүріп, бәденді деген үйлерге ат шалдырады.
– Келіңіз! Төрлетіңіз!
– Бізге Қызыр бабаның өзі келіпті ғой!
– Бәрекелді! Қария дегендер осындай болып қазақы киініп жүруі керек.
– Қариядан бата алып қалайық.
– Құт келді деген осындай-ақ болар...

Алайда киіз үй қожайындары құт емес, жұттың нағыз өзі келгенін аңғармайды. Бұл күні жұрттың барлығы шат-шадыман, көңілді жүреді. Кімнің кім

ПЕЙІЛ

екенін былайғы жұрт қайдан біледі? Үлкен ғой, қарт кісі ғой деп төріне оздырады. Шын мәнінде, Құлекеңнің қартайып бара жатқан да ештеңесі жоқ. Алпысқа жетпей қауға сақал жіберіп, киімін түймелемей, алқа-салқасы шығып жүруді әдетке айналдырған. Оның үстіне бес гектар бетіндегі жырым-жырым жылғаларды көріп, «бұл шалдың шиырламаған жері қалмаған-ау» деп түйін жасайсың. Сонымен бірге өзінен-өзі түңіліп, белі бүгіліп жүретіні бар. Сіз қалада жау қуғандай жаяу дедектеп, аласұрып келе жатқан адам көрсеңіз, Құлқынбек деп біле жүріңіз. Өйткені бұл азаматтың қаладағы барлық мейрамханаларда өтіп жатқан ас-жиындарға шақырылса да, шақырылмаса да салып ұрып бара беретін әдеті бар. Мұнысымен қоймай, әлгі мейрамханадан дорбалап ас-ауқат алып шығады. Мұнысын енді ар көрмейді. Соңғы кезде әйелін де ерте келіп, ас иесі таратқан пакетті місе тұтпай,

қойнындағы дорбаға сыйғанынша сықайтып қалған-құтқанды салып әкететін әдет тапты. Бізде «әруақтарға арнап дайындалған асты жесе тиеді» деген ұғым бар ғой. Сондықтан ас берушілер дастарқаннан пакеттеп, сөмкелеп алып кетіп бара жатқандарға назар аудармайды. Қайта Құран оқып жесе, тиеді деп қуанады.

Бүгін де Құлқынбек құлқын сәріден тұрып, таңғы тамағын талғап жеп, бәйбішесі қолына ұстатқан қос қабат пакетті қойнына тығып, орталық алаңға беттеді. Ол келгенде мұнда Наурыз тойы басталып та кеткен екен. Нөпір халықтан аяқ алып жүру қиын. Бұған сасатын Құлекең бе, жағалай тігілген киіз үйлерді аралай бастады. Есігінен сығалайды, тесігінен сығалайды, баяғы көл-көсір дастарқан көрінбейді. Бұл халық шеттерінен сараң болып кеткен бе, түге? О, несі-ей, жылына бір келетін ұлық мерекеден аянып? Әлде, нарық қыспағы бай-бағландардың өздерін тығырыққа тыққан ба? Жетім қыздың тойы да тап мұндай болмас. Құлекеңнің қаны басына шапты.

Бірақ айналасындағы көпшілік мәре-сәре.

Біреулері алтыбақан теуіп жатыр. Мына жерде жастар қол күрестіруде. Ана бұрышта балуан қой көтеріп, орнынан бір тұрып, бір отырады. Оны қоршап алғандар

ысқырып, шулап маңайды азан-қазан етті. Бұған дала сахнасындағы әншінің дауысы да қосылып, Құлекеңнің құтын қашырды.

Ол атшабар жақты бетке алды. Мұнда да қиу. Киіз үйлердің маңайында қазан-ошақ көрінбейді. Көкке көлбей ұшатын түтін де таңсық дүниеге айналыпты. «Япырай, қандай күйге түскенбіз? Шайтандардың өзі мерекелерінде от шашып ойнайды деуші еді. Шайтан құрлы болмағанбыз ба? Тым құрыса бірер үйдің алдына самаурын қойып, келген-кеткенге шай берсе болмас па? Бұл жұрттың пейілі тарылды ғой, тарылды» деп Құрекең ақырзаманды ойлап келе жатты.

Шіркін, былтырғы Наурыз қандай болып еді? Құлекеңді

киіз үйдегілер құдасындай күтіп алып, дорбасын толтырып жіберген. Сол дорбамен келген азық-түлік кемпірі екеуіне бір айға молынан жетіп еді-ау.

Құлекең күрсінді. Өзі құрылыптас бірер шалшауқанмен кезігіп еді, әңгімелері жараспады. Олардың да жүздері сынық көрінді. Биыл Наурыз мерекесі Рамазан айына дөп келгендіктен бұрынғыдай әр үйде қазан көтерілмейтін болыпты. Бірер жерде наурыз көже таратылып жатыр екен, мұны ол місе тұтпады. Оның үстіне бірінің үстіне бірі шығып кеткелі тұрғандардың арасынан көжеге жеткенше көні қататынын ойлап қамықты. Думанды ортаның ішінде дәтке қуат берерлік тырнақтай тиянақ таба алмаған ол үйіне қайтуды жөн санады.

Кемпірі оны бұл жолы бұрынғыдай күле қарсы алмады. Тазыдан қашқан түлкідей үйіне зып берген шалын көріп, қабағы қарс жабылды.

– Сені біреу мейрамнан қуып жіберді ме? – деп түйіле қарады.

Кемпіріне не жауап берерін білмей қыпылықтап отырғанда қалта телефоны шыр етті.

– Құлеке-ау! Қайда жоғалып кеттіңіз? Қала басшысы қарияларға арнап ауызашар бергелі жатыр дейді. Сізді іздеп таба алмай жүрмін. Бармайтын ба едіңіз? – дейді құрдасы Сапарәлі.

Ол апыл-ғұпыл киіне бастады. Кемпірі тағы қилікті.

– Екі кештің арасында қайда бармақсың? Әлде мерекелеп жүріп келіншек тауып алғаннан саусың ба?

Сөзінің зілін қарасайшы? Қайдағыны көкіп.

– Ауызашарға. Қала әкімі қарттарға ауызашар беріп жатыр екен.

– Сен қақпас, ораза ұстап, ауыз бекітіп пе едің өзі?

Әншейінде кемпірінің аузын аштырмайтын Құлекеңнің сасқан жері осы болды.

Түкірігі шашырап, көздері шапыраштанып безіп барады.

«Рамазан-ай! Сенде келмейтін уақытта келеді екенсің» деп айлардың сұлтанына өкпе айтып барады. Жаратушының разылығын алу, ішкі дүниесін тазарту, біліп істеген, білмей істеген кінәларынан арылу қаперіне де кірер емес...

Сабырбек ОЛЖАБАЙ

«Тараз» футбол клубы талай талантты тудырғаны белгілі. Алайда кейінгі жылдары клуб жүрісінен жаңылып, футболшылардың сүреңсіз ойыны жанкүйерлердің жүйкесіне ши жүгіртті. Ал былтыр жергілікті команда тіпті төменгі лигаға түсіп қалып, онда да оңды ойын көрсетпеді. Маусымды 11-ші орынмен аяқтап, бас шайқатты. Биыл да клубтың жағдайы мәз емес: белшесінен батқан қарыздан әлі құтыла алмай келеді.

Жалпы, бұл «Тараз» футбол клубының басына бірінші мәрте туып отырған жағдай емес. Ең әуелі 2021 жылдың мамыр айында «Тараз» футбол клубы ойыншыларына айлық жалақы төлей алмай, қаржылық қиындықтарға тап болып жатыр деген әңгіме әлеуметтік желілерде желдей есті. Алайда клуб басшылығы жанкүйерлер мен футболшыларға барынша басу айтуға тырысты.

«Тараз» футбол клубының бюджеті миллиардтаған қаржыдан құралмайды. Қазынасы былтырғы жылдардағыдай биыл да 1,2 миллиард теңгені құрады. Бұл – премьер-лигадағы өзге клубтармен салыстырғанда ең аз көрсеткіштердің бірі. Сондай-ақ бұл сома тек негізгі құрамға ғана бөлінген қаржы емес. Жасөспірімдер тәрбиеленіп жатқан футбол орталығы, қосалқы командалар, футбол орталығының жұмысы, стадион мен оқу-жаттығу базасын қамтамасыз ету, клуб қызметкерлерінің жалақысы секілді көптеген бағытқа арналған.

Дәл қазір клуб ойыншыларға да, басқа қызметкерлерге де жалақысын кешіктірмей келеді және ешкімге қарыз емес» деп сол тұста клуб тізгінін ұстағандар мәселенің тігісін жатқызуға күш салды. Алайда «ауруын жасырған өледінің» кері келіп, арада екі ай өтпей клубтың қаржылық мәселесін футболшылардың өзі көтерді. «Жалақы алмадық» деп жанайқайын ойыншылардың өздері жеткізгендіктен, клуб басшылығы қаржы мәселесі қос бүйірден қысып тұрғанын жасырмады.

«Ойыншылардың тамыз бен қыркүйек айының жалақыларын бере алмай отырмыз. Одан бөлек, 2 сыйақыға қарызбыз. Өздеріңіз көріп отырғандай, биыл бірінші лигада өнер көрсетіп жатқан «Тараз-Қаратау» командасы құрылды. Екінші лигада да ойнайтын жастарымыз бар. «Футбол орталығы» сынды тағы бір базамыз жұмыс істейді. Осылардың барлығына клубтың ортақ қазынасынан қаржы бөлініп жатқандықтан, жоғарғы лигадағы командаға жетпей қалып жатыр. Биылғы маусымда бізге 1 миллиард 200 миллион теңге берілді. Үстінен түскен қосымша қаржымен біз ойыншылардың былтырдан қалған еңбек демалыстары мен өзге де берешектерімізді төледік. Осы таңға дейін «Тараз» футбол клубында бірде-бір демеуші болған емес.

«ТАРАЗ» ҚАРЫЗЫНАН ҚАШАН ҚҰТТЫЛАДЫ?

Ойыншылардың жейдесінің өзін 150 миллион теңгеге қарызға тіктірдік», – деген еді клубтың сол кездегі директоры Талғат Тұрлыбайұлы.

Тіпті клуб басшылығы сасқан үйректің керін келтіріп, «футболшылар қаржысын үнемдеп жұмсаы» деп ойыншылардың шамына тиді. Осы жағдай түрткі болды ма, әлде басқа да себеп болды ма – белгісіз, ақырында Талғат Тұрлыбайұлы қызметінен кетіп

*Биылғы маусымда бізге
1 миллиард 200 миллион теңге
берілді. Үстінен түскен қосымша
қаржымен біз ойыншылардың
былтырдан қалған еңбек
демалыстары мен өзге де
берешектерімізді төледік. Осы
таңға дейін «Тараз» футбол
клубында бірде-бір демеуші болған
емес. Ойыншылардың жейдесінің
өзін 150 миллион теңгеге қарызға
тіктірдік.*

тынды. Алайда бұрынғы басшы соңғы күніне дейін «мен клубтың қаржысына қол салған емеспін» деп ант-су ішіп, ақталумен кетті.

«Әлеуметтік желілерде клубтың қаржылық қиындыққа тап болғанына мені кінәлап жатыр. Тіпті, «ақшаны

жымқырды» деген айып та тағылуда. Алайда мен облыс әкіміне де, өзге де құзырлы органдарға қай кезде болса да келіп тексеруіне болатынын айттым. Бюджеттен бөлінген соңғы тиыңға дейін санап бере аламын. Егер ашып айтатын болсам, клуб ақшасының төрттен бір бөлігі салыққа кетеді. 350 миллион теңге жас футболшыларды тәрбиелеуге, 100 миллион 1-ші лига командасына, 200 миллион теңге 2-ші лига командасына жұмсалады. 100 миллион теңгеден аса қаржы орталық стадионның коммуналдық төлемі және техникалық қызметкерлердің жалақысына бағытталады. Мұндай шығыннан кейін өздеріңіз есептеп көріңіздерші, премьер-лига командасы үшін қанша ақша қалады?» – деген клуб директоры сырын айтамын

деп шынын айтқан.

Алайда басшы ауысқанымен, қарыз сол бойы қалып келеді. Бұл мәселемен енді Жамбыл облысы әкімдігі Дене шынықтыру және спорт басқармасының басшысы Арман Ташметовке қайырылды. Басқарма басшысының айтуынша, «Тараз» футбол клубы 2022 жылы 1,3 миллиард теңге қарызға батқан екен. Былтыр 750 миллион теңге қарызы жабылыпты. Клуб биыл қарыздан толық құтылады деп жоспарланып отырған көрінеді.

– Басқарма тізгінін қолға алған сәттен бастап клубтың мәселесіне көңіл бөліп, тығырықтан шығарудың барлық жолын қарастырып келемін.

бойынша да жүйелі жұмыстар жүргізілуде. Клуб қарызға батқаннан кейін жастар құрамасы назардан тыс қалған екен. Тіпті, жаттықтырушылар 7 ай бойы айлық алмаған. Қазір бәрі қалпына келді. Жастар керек-жаракпен қатысып, тәжірибелерін толықтыруда. Орталық стадионның мәселесі де біздің назарымыздан тыс қалған емес. Клуб банкрот болған жағдайда стадионның сатылып кетпеуін қамтамасыз ету үшін жекеге шығардық. Бірақ қарыздар жабылғанда стадион клубтың меншігіне қайта қайтарылады, – деді Арман Бақытжанұлы.

Қазір клубтың директорлық қызметіне конкурс жарияланған. Алайда үміткер ретінде тіркелген төрт азамат та сынақтан сүрініпті. Олардың қатарында Лондон Олимпиадасының қола жүлдегері Ақжүрек Таңатаров та бар. Бұдан бөлек, клуб басшылығына даңқты футболшы Самат Смаков та кандидат ретінде құжат өткізгені айтылған. Алайда облыс әкімдігі бұл ақпаратты жокқа шығарды.

Негізі, «Тараз» футбол клубының басшылық қызметіне байланысты бұқара арасында дау-дамай көп. Тіпті, қоғам белсенділері күні кеше басқарма басшысы Арман Ташметовпен текетіреске түсіп, алайда кейіннен райынан қайтып қалған Ақжүрек Таңатаровтың кандидатурасына да қарсы шықты. Демек, клубқа басшы тағайындау оңайға соқпауда. Өйткені онсыз да қарызға белшеден батқан клубқа жанкүйерлер де, қоғам белсенділері де майшам салып қарап отыр. Енді бұл клубтың ертеңіне қаншалықты әсер ететіндігі белгісіз. Әйтеуір, жаңадан тағайындалған директор жергілікті команданы қарыздан құтқарып, «Таразды» бұрынғы биігіне көтереді деп сенеміз.

Саятхан САТЫЛҒАН,
Жамбыл облысы

AIQYN
апта

Меншік иесі – «Айқын-Литер» ЖШС

Директор –
Талғат ЕШЕНҰЛЫ

Бас редактор –
Амангелді ҚҰРМЕТ

Гүлзина БЕКТАС –
Бас редактордың
бірінші орынбасары

Ботагөз МАРАТҚЫЗЫ –
Шығарушы редактор

Елдар ҚАБА –
Секретариат меңгерушісі

АЙМАҚТАҒЫ ТІЛШІЛЕР:
Абзал АЛПЫСБАЙҰЛЫ –
Ақмола облысы
Алтынай БАУЫРЖАНҚЫЗЫ –
Алматы қаласы
Саятхан САТЫЛҒАН –
Жамбыл облысы
Әдебиет БЕЛГІБАЙҰЛЫ –
Қарағанды облысы
Назгүл НАЗАРБЕК –
Шымкент қаласы
Жанат ҚАЙЫРҒОЖИНА –
Батыс Қазақстан облысы
Ербақыт ЖАЛҒАСБАЙ –
Қызылорда облысы
Баян ЖАНУЗАҚ –
Атырау облысы

«АЙҚЫН» ГАЗЕТІНІҢ ЖАЗЫЛУ ИНДЕКСІ:

Қаспйорндар,
мекенкерлер үшін – 15102
Зейнеткерлер,
соғыс ардагерлері үшін – 55102
Жеке жазылушылар үшін – 65102

ЖАРНАМА БӨЛІМІ:
8(701) 675-42-14, 8(7172) 72-95-31
reklama.aiqyn@gmail.com

ЖАЗЫЛУ ЖӘНЕ ТАРАТУ БӨЛІМІ:
8(771) 804-61-32
podpiska.alt@gmail.com

Газет аптасына 3 рет шығады

Газет «Айқынның»
компьютер орталығында беттелді
ТАРАЛЫМЫ: 40 000

Тапсырыс №4428
Астана қ. «Медиа-холдинг «ERNUR» ЖШС
Сілеті көшесі 30,
тел.: 8(7172) 99-77-77
Алматы қаласы, «Алматы-Болашақ» АҚ
Мұқанов көшесі, 223 В
Шымкент қ. «ERNUR-print» ЖШС,
Әлімқұлов көшесі 22,
тел.: 8(7252) 53-06-66, 54-07-47 ішкі 114,